

ΑΙ Ξ Ω Ν Η

Τ Ο Μ Ο Σ Δ' - Τ Ε Υ Χ Ο Σ 41 - 42

ΜΗΝΙΑΙΟΝ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΚΑΙ ΚΑΛΛΙΤΕΧΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ
ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΟΥ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΣΥΝΕΤΑΙΡΙΣΜΟΥ

Συνδρομή ἔτησίᾳ Ἑσωτερικοῦ δρχ. 60.—Ἐξωτερικοῦ Δολλ. 5—
Διὰ τὴν Αἴγυπτον Λίρ. Αἰγύπτ. 2

ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ: ὁδὸς Νίκης 20, Ἀθήναι. Τηλέφ. 24.106

Æ X O N I

REVUE MENSUELLE DE LA CULTURE INTELLECTUELLE HELLÉNIQUE
ADRESSE DE LA REDACTION: 2 RUE NIKIS, ATHÈNES—GRÈCE. TEL. 24.106

ΑΘΗΝΑΙ: ΤΥΠΟΙΣ Ε. ΧΡΙΣΤΟΔΟΥΛΟΥ

ΕΚ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΠΑΡΑΔΟΣΕΩΣ

Α.—ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΚΑΙ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

«Χρυσέα Κλής ἐπὶ γλώσσῃ βέβακε Προσπόλων Ἐδμολπιδᾶν», λέγει ὁ Σόφοκλῆς (Οιδίπ. ἐπὶ Κολ. 1051) ἵνα ἐκφράσῃ τὸ ἀπόρητον τῶν ἐν Ἐλευσίνι Μυστηρίων. Καὶ ἡ ἀπόλυτος αὕτη μυστικότητα, ἣτις ἐπεβάλλετο εἰς τοὺς μύστας ὑπὸ τῆς θρησκείας καὶ τῆς πολιτείας, ἐτηρήθη αὐστηρῶς μέχρι σήμερον, καὶ παρὰ τὰς ἐπισταμένας ἐρεῦνας τῶν νεωτέρων ἐπιστημῶν πρὸς διακρίβωσιν τοῦ περιεχομένου τῶν ἐν Ἐλευσίνι Μυστηρίων καὶ τῶν λειτουργικῶν τελετῶν τῆς μύσεως, αἱ περὶ αὐτῶν γνώσεις ἡμῶν εἶναι ἀναφεῖς, σκοτειναὶ καὶ ἀόριστοι, καὶ ἀποτελοῦσιν εἰσέτι αἰνίγμα πρὸς λύσιν.

Τὰ διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἀποκαλυφθέντα ἔρεπια διεφώτισαν ἱκανὰ τοπογραφικὰ ἴδια καὶ μνημειολογικὰ καθόλου προβλήματα τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ, ὥστε νὰ δύναται τις νὰ λάβῃ σαφῆ κατὰ τὸ μᾶλλον καὶ ἥτιον ἰδέαν τῆς μορφῆς τοῦ ἱεροῦ τῆς ἱστορικῆς περιόδου, καὶ δὴ καὶ ἀπὸ τῶν χρόνων τοῦ Πεισιστράτου μέχρι καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν, ἀλλὰ τὰ ἔρεπια ταῦτα δὲν ἤρκεσαν νὰ συμπληρώσωσι τὰ κενά, ὥστε νὰ ἀπαρτιοθῇ σαφῆς τις περὶ τῶν ἐν αὐτῷ τελουμένων Μυστηρίων εἰκὼν.

Εἰς τὸ πυκνὸν τοῦτο σκοτὸς ἀμυδρά τις ἐπεχύθη φωτεινὴ ἀκτίς διὰ τινος ἐπιγραφῆς, ἣν ὁ ἀείμνηστος καθηγητὴς τῆς ἀρχαιολογίας Ἀ. Σ. Ἀρβανιτόπουλος, ὅστις ὡς ἔφορος ἀρχαιοτήτων Θεσσαλίας ἀνέσκαψε πόλεις δλοκλήρους, ἴδρυσε Μουσεῖα καὶ διὰ τῆς ἐρμηνευτικῆς αὐτοῦ δξυδερχείας ἐξηρεῖνησε καὶ διεφώτισε πλεῖσθ' ὅσα τοπογραφικὰ, ἱστορικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ζητήματα, εὔρεν εἰς τὴν παρὰ τὰ Τέμπη πόλιν τῶν Γογγέων καὶ ἐδημοσίευσεν αὐτὴν ἐν τῇ Ἀρχαιολογικῇ Ἐφημερίδι τοῦ ἔτους 1914, σελ. 167 - 172.

Πρόκειται περὶ ψηφίσματος «θεωροδόκων» καὶ «σπονδοφόρων», ἀπεσταλμένων δηλαδὴ τῶν Ἀθηναίων ἐγγυωμένων ἀσφάλειαν εἰς τοὺς θέλοντας νὰ προσέλθωσιν ἐκ πασῶν τῶν πόλεων, ἵνα μυηθῶσι τὰ Μυστήρια, ὡς συνηθίζετο κατὰ πάσας τὰς πανελληνίους πανηγύρεις. Ἐν τῷ ψηφίσματι τούτῳ (στίχ. 28-29 καὶ 37-38), μνημονεύονται τρεῖς ἑορταί: Ἐλευσίνια καὶ τὰ Παναθηναῖα καὶ Μυστήρια. Ἐκ τῆς ἠδητῆς διακρίσεως ταύτης τῶν Ἐλευσινίων καὶ Μυστηρίων καταφαίνεται σαφῶς, ὅτι τὰ Ἐλευσίνια ἦτο ἑορτὴ διάφορος τῶν Μυστηρίων, συνεπῶς δέ, ὅτι κακῶς ἀνέμειξαν τὰς δύο ταύτας ἑορτάς μεταγενέστεροὶ τινες συγγραφεῖς καὶ νεώτεροι ἐπιστήμονες ὑπὸ τὸ κοινὸν ὄνομα Ἐλευσίνια Μυστήρια.

Ἐπὶ τῆς διακρίσεως τῶν δύο τούτων διαφόρων ἑορτῶν ἐξεφράσθησαν δύο ἐκδοχαί. Κατὰ μὲν τὴν πρώτην ὑπεστηρίχθη, ὅτι Ἐλευσίνια νοοῦνται ἐνταῦθα τὰ ἐν ἄσσει τελούμενα, κατὰ τὴν ἐποχὴν τῆς βλαστήσεως καὶ ἀνθήσεως, κατὰ μῆνα Ἀνθεστηριῶνα (περὶ τὸν Φεβρουάριον), τὰ καλούμενα μικρά, Μυστήρια δέ, τὰ ἐν Ἐλευσίνι, τὰ καλούμενα μεγάλα, ἅτινα ἐτελοῦντο κατὰ μῆνα Βοηδρομιῶνα (περὶ τὸν Σεπτέμβριον).

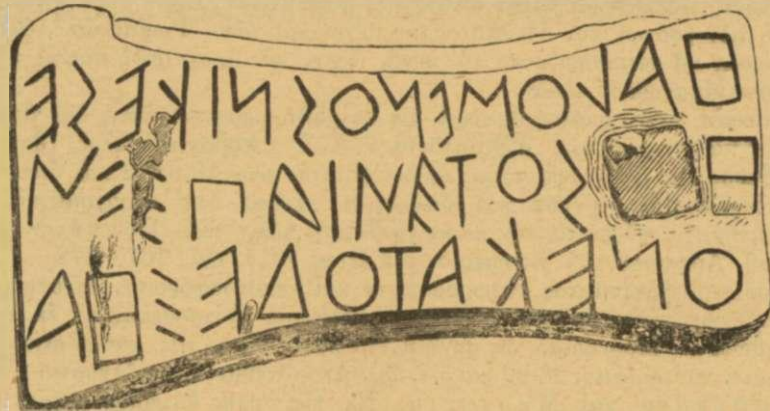
Κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν ἐκδοχὴν, τὴν μᾶλλον πιθανήν, ἀμφότεραι αἱ ἑορταὶ ἐτελοῦντο ἐν Ἐλευσίνι, ἀλλὰ τὰ μὲν Μυστήρια ἀπετέλουν τὴν θρησκευτικὴν τελετὴν, ἣτις ἐτελεῖτο ἐντὸς

1. Κατὰ τοὺς καθ' ἡμᾶς χρόνους καὶ δὴ καὶ ἀπὸ τοῦ ἔτους 1930 καὶ ἐντεύθεν, κατεβλήθη ἰδιαιτέρα προσπάθεια πρὸς ἐξερεῖνησιν τῆς προϊστορικῆς Ἐλευσίνοσ. Ἡ συγκομιδὴ εἰς εὐρήματα τῶν προϊστορικῶν χρόνων ὑπῆρξε πλουσιωτάτη καὶ πολυάριθμοι σελίδες ἀφιερῶθησαν μέχρι τοῦδε ὑπὸ τῶν ἀνασκαφῶν Κ. Κουρουνιώτου καὶ Γ. Μυλωνᾶ εἰς τὴν περιγραφὴν τῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῶν καθ' ἕκαστον εὐρημάτων καὶ τὴν ἐπιμελεστάτην χρονολογικὴν κατάταξιν αὐτῶν, ἀλλὰ παρὰ ταῦτα, ἡ ἐρμηνευτικὴ ἐκμετάλλευσίς, τῶν νέων τούτων πολυτίμων στοιχείων, δι' ὃν οὐ μόνον ἡ προϊστορικὴ περίοδος τοῦ Ἐλευσινιακοῦ ἱεροῦ διαφωτίζεται, ἀλλὰ καὶ αἱ καθόλου προϊστορικαὶ ἐρεῦναι ἐν Ἑλλάδι δύναται νὰ προαχθῶσι, πέραν τῆς στατιστικῆς χρονολογικῆς κατατάξεως τῶν θραυσμάτων ἀγγείων καὶ τῆς καταμετρήσεως τῶν διαστάσεων τάφων, ταφικῶν περιβόλων καὶ ποικίλων κτερισμάτων, ἡ ἐρμηνευτικὴ λέγω ἐκμετάλλευσίς, παρὰ τὴν ἐπιδειχθεῖσαν ἐπιμέλειαν αὐτῶν, διέφυγε τὴν προσοχὴν τῶν εὐτυχῶν ἀνασκαφῶν καὶ τῶν μελετητῶν τῆς Ἐλευσίνοσ. Τὰ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου, τῆς προϊστορικῆς δηλονότι περιόδου τοῦ ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνοσ, νέα ἐρμηνευτικὰ πορίσματα μου, ἐν οἷσ προσφέρω καὶ σαφεῖς τινὰς ἐνδείξεις περὶ τῆς ἀσφαλὸσ ἀναγνώσεως τῆς ἐπὶ τοῦ ἀνακαλυφθέντοσ ἐν Ἐλευσίνι «ψευδοστόμου ἀμφορέωσ» μυκηναϊκῶν χρόνων ἐπιγραφῆσ, δημοσιεύω εἰς τὸ προσεχῶσ ἐκτυπούμενον Ἴον τεῦχος, τοῦ τόμου 5 (1955), τοῦ ὑπ' ἐμοῦ ἐκδομένου ἀρχαιολογικοῦ περιοδικοῦ «Πολέμωνοσ».

τοῦ ἱεροῦ καὶ ἐλάμβανον μέρος εἰς αὐτὴν μόνον οἱ μύσται, τὰ δὲ Ἐλευσίνια ἦσαν οἱ ἐν Ἐλευσίνι ἐπίσης, πρὸς τιμὴν τῆς Δήμητρος, τελούμενοι ἀγῶνες, οἵτινες ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ τόπου ἐκαλοῦντο Ἐλευσίνια (τά), ὡς Ὀλύμπια, Νέμεα, Ἰσθμια κ.τ.δ., εἰς οὓς ἀγῶνας συνέρροον πολυπληθεῖς ξένοι ἐκ πάσης πόλεως.

Περὶ τῶν ἐν Ἐλευσίνι γυμνικῶν τούτων ἀγῶνων ἔχομεν ἱκανὰς ἀποδείξεις ἐκ τῶν ἀρχαιολογικῶν εὗρημάτων. Οὕτω καθίσταται γνωστὸν ἐξ ἐπιγραφῶν, ὅτι ἐν Ἐλευσίνι ὑπῆρχε σ τ ἄ δ ι ο ν ἔκτος τοῦ περιβόλου τοῦ ἱεροῦ², πιθανώτατα πρὸς τὸ νότιον μέρος τοῦ λόφου τῆς Ἐλευσίως ἐπὶ τοῦ χώρου ὃν ἔχουσιν ἤδη καταλάβει τὰ ἐργοστάσια, πρὸς τὴν θάλασσαν, κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1938 ἀπεκαλύφθησαν τυχαίως πρὸ τοῦ κιγκλιδώματος τοῦ περιβάλλοντος τὸν ἀρχαιολογικὸν χώρον, τὰ ἔρειπια μεγάλου κτηρίου 62×40 μέτρων, ὅπερ εἶναι, κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, Γυμνάσιον. Ἐπίσης ἀνευρέθησαν καὶ ἀφιερῶματα ἀθλητῶν ἐνεπίγραφα, νικησάντων εἰς ἀγῶνας τελεσθέντας, ἀσφαλῶς, ἐν Ἐλευσίνι.

Τοιαύτης φύσεως ἀφιερῶμα, ἀθλητοῦ Ἐλευσινιονίκου, εἶναι μολύβδινος ἀλτήρ εὑρεθείς τῷ 1883 εἰς τὰς ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ ἀειμνήστου Δ. Φιλίου ἐνεργηθείσας ἐν Ἐλευσίνι ἀνασκαφάς, φέρον ἔμμετρον ἐπιγραφὴν λέγουσαν, ὅτι ὁ Ἐπαίνετος ἐνίκησεν εἰς ἀγῶνας ἄλματος ἕνεκα τῶν δύο ἀλτήρων, οὓς ἐκράτει ἀνὰ χεῖρας, ἐξ ὧν περιεσώθη ὁ ἕτερος (εἰκ. 1):

Εἰκὼν 1.—Μολύβδινος ἀλτήρ ἐξ Ἐλευσίως.
(Ἐθνικὸν Ἀρχαιολογικὸν Μουσεῖον ἀριθ. 9075).

Ἀ(λ)λόμενος νίκησεν Ἐπαίνετος οὕνεκα τῶδε
ἀ[λτήρ]ε

Ὁ ἕτερος τῶν ἀλτήρων, ἐπὶ τοῦ ὁποίου θὰ ἀνεγράφετο πιθανῶς ἢ εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐλευσίως ἀνάθεσις ἀμφοτέρων καὶ θὰ συνεληροῦτο ὁ δεύτερος στίχος τοῦ ἐπιγράμματος, δὲν ἐσώθη, ἐπεχειρήθη ὅμως ἀξιοσημείωτος συμπλήρωσις ὑπὸ τὸ πνεῦμα τοῦτο, ἔχουσα ὡς ἐξῆς: *ἠα[λτήρ] ἐν τεμένει Φερσεφόνες ἔθετο*.

Τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων δεικνύει, ὅτι ὁ ἀλτήρ ἐχαράχθη καὶ ἀφιερῶθη εἰς τὸ ἱερὸν τῶν Ἐλευσινίων θεοτήτων κατὰ τὸν ἕτον π. Χρ. αἰῶνα, ὅτε βεβαίως θὰ ἐτελοῦντο γυμνικοὶ ἀγῶνες εἰς τὸ προμνημονευθὲν στάδιον, ἢ εἰς προγενέστερον αὐτοῦ.

Οἱ χρόνοι καθ' οὓς καθιερώθησαν οἱ γυμνικοὶ οὗτοι ἀγῶνες, τὰ Ἐλευσίνια, δὲν εἶναι γνωστοί· δύναται τις ὅμως νὰ εἰκάσῃ μετὰ πιθανότητος, ὅτι τοὺς ἀγῶνας τούτους ἴδρυσεν ἢ ἀνενώσεν ὁ Πεισίστρατος, ὅστις περὶ τὰ μέσα τοῦ ἕτου π. Χρ. αἰῶνος, ἦτοι κατὰ τὴν αὐτὴν περίπου ἐποχὴν καθ' ἣν ἐνίκησεν ὁ Ἐπαίνετος καὶ ἐχαράχθη ὁ ἀλτήρ, ἐμεγάλωσε σημαντικῶς καὶ ἐκόσμησε τὸ ἱερὸν τῆς Ἐλευσίως διὰ διαφόρων κτισμάτων. Τότε, δὲν ἀποκλείεται, ὁ διὰ σπουδαίων ἐκπολιτιστικῶν ἔργων κοσμήσας τὰς Ἀθήνας μεγαλοπρεπῆς Πεισίστρατος, νὰ καθιέρωσε καὶ τοὺς ἐν Ἐλευσίνι ἀγῶνας, ἵνα προσδώσῃ μεγαλυτέραν λαμπρότητα εἰς τὸ

2. IG 11² 1682, στίχ. 5—6: «καὶ ἐκφορήσαντα τὴν γῆν ἔξω τοῦ ἱεροῦ εἰς τὸ θέατρον τὸ ἐπὶ τοῦ σταδίου».—Κ. Κουρουνιώτου, «Ἐλευσινιακά», 1932, παρ. 10. Πίναξ μετὰ τὴν σελ. 198, στίχ. 125 καὶ σελ. 198: «ταῖς πύλαις ταῖς κατὰ τὸ στάδιον».

ἱερὸν, περὶ τοῦ ὁποίου ἐπιστεύετο, ὅτι οἱ ἐν αὐτῷ μυσούμενοι τὰ Μυστήρια ὠσοῦντο καὶ ἐκαθαίροντο, ἐγίνοντο ἄξιοι τῆς θείας εὐνοίας καὶ ἐγεννᾶτο εἰς αὐτοὺς ἡ ἀγαθὴ ἐλπίς εὐδαίμονος· καὶ μετὰ θάνατον βίου.

Ἐκ παρομοίας ἐν Ἐλευσίνι νίκης φαίνεται ὅτι προέρχεται καὶ ἕτερον ἀναθηματικὴ ἐπιγραφὴ (IG 1² 803), ἀποκειμένη γῦν ἐν τῷ Μουσείῳ Ἐλευσίως, ὑπ' ἀριθ. 157, ἔχουσα οὕτω: [-υ(ὄνομα κύριον) ἠαλλ]όμενος παῖ[δας νικῶν]ἀνέθεκ[εν].

Β'.— Η ΜΑΝΤΙΚΗ ΤΗΣ ΠΥΘΙΑΣ

Τὸ θεμελιῶδες πρόβλημα τοῦ μαντικοῦ εἴδους διὰ τοῦ ὁποίου ἐχρησιμοῦται ἡ Πυθία, παραμένει εἰσέτι ἄλυτον, καὶ οὐδὲν βέβαιον ἢ ἐρμηνευτικῶς εὐσταθεῶν δύναται τις νὰ ἀνεύρῃ περὶ αὐτοῦ εἰς τὴν πλουσιωτάτην περὶ τῶν Δελφῶν βιβλιογραφίαν.

Διότι, κατὰ τὸ πλεῖστον, τὰ ὀγκώδη συγγράμματα καὶ αἱ ἐπὶ μέρους πραγματεῖαι ἀναφέρονται εἰς τὰ ἀποκαλυφθέντα διὰ τῶν ἀνασκαφῶν ἔρειπια καὶ μνημεῖα, δι' ὧν πλεῖστα τοπογραφικά, ἱστορικά, καλλιτεχνικά καὶ μνημειολογικά ζητήματα διελευκάνθησαν καὶ μεγάλως ἐπλουτίσθη ἡ καθόλου μνημειογνωσία. Αἱ δὲ περὶ τῆς Πυθίας, ὡς μάντιδος, προταθεῖσαι ἐρμηνεῖαι, αὐτοσχέδιοι ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ, ἀνεπτύχθησαν ἐπὶ τῇ βάσει ἢ κατ' ἐπίδρασιν μεταγενεστέρων πολὺ τῆς ἀκμῆς τοῦ μαντείου μαρτυριῶν, καὶ δὴ καὶ χριστιανῶν, οἱ ὁποῖοι λυσοδῶς κατεπολέμουν τὸ μαντεῖον, λέγοντες, πλὴν ἄλλων καὶ ὅτι διὰ τῆς Πυθίας ὠμίλει ὁ Σατανᾶς. Πρὸς τούτοις ἐπέδρασαν οὐκ ὀλίγον καὶ ἀντιλήψεις τινὲς σύγχρονοι ἐντελῶς, περὶ μάντεων καὶ μαντικῆς. Οὕτως ἄκασαι σχεδὸν αἱ ἰσχύσασαι περὶ τῆς Πυθίας ἐρμηνευτικαὶ ἀπόπειραι στεροῦνται πειστικῶν ἐπιχειρημάτων καὶ εἶναι ἀσύμφωνοι πρὸς τὰ πράγματα καὶ τὸν ἀρχαῖον βίον.

Εἶναι γνωστὸν, ὅτι ἡ Πυθία ὡς μάντις διεδέχθη τὴν Θέμιν, θυγατέρα τοῦ Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γαίας, εἰς τὴν ὁποίαν ἀνήκεν ἀρχικῶς τὸ μαντεῖον. Ἐπίσης λέγεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, ὅτι κάτωθεν τοῦ ἀδύτου τοῦ ναοῦ ὑπέρρεε τὸ ὕδωρ τῆς Κασσοτίδος πηγῆς εἰς τὸ ὁποῖον ἀπεδίδετο ἡ μαντικὴ δύναμις: «ταύτης τῆς Κασσοτίδος δύεσθαι τε κατὰ γῆς λέγουσι τὸ ὕδωρ καὶ ἐν τῷ ἀδύτῳ τοῦ θεοῦ τὰς γυναῖκας μαντικὰς ποιεῖν», παραδίδει ὁ Πανσανίας (I² 24,7), ὁ δὲ Λουκιανὸς (Ἐρμῶτ. 60), «...φασὶν ἐν Δελφοῖς τὴν πρόμαντιν, ἐπειδὴν πῆν τοῦ ἱεροῦ νάματος, ἐνθεον εὐθὺς γίγνεσθαι καὶ χρᾶν τοῖς προσιοῦσιν».

Καὶ ἱκαναὶ ἄλλαι μαρτυρίαι τῶν ἀρχαίων συγγραφέων ἀποδίδουσι τὴν μαντικὴν ιδιότητα εἰς τὸ ὕδωρ, μάλιστα δὲ ὁ πασίγνωστος τελευταῖος χρησμός, ὁ δοθεὶς εἰς τὸν φίλον τοῦ αὐτοκράτορος Ἰουλιανοῦ ἱατροῦ Ὁρειβάσιον:

«Ἐῖπατε τῷ βασιλεῖ: Χαμαὶ πέσε δαίδαλος ἀλλά·
οὐκέτι Φοῖβος ἔχει καλύβαν, οὐ μάντιδα δάφνην,
οὐ παγὰν λαλέουσαν· ἀπέσβετο καὶ λάλον ὕδωρ».

Εἰδικώτερον, πλὴν τῶν μαρτυριῶν τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οἱ ὁποῖοι ἀποδίδουσι τὴν μαντικὴν ιδιότητα τῆς Πυθίας εἰς τὸ ὕδωρ, δύναται νὰ βοηθήσῃ σπουδαίως εἰς τὴν διάγνωσιν τοῦ ἀκριβοῦς εἴδους δι' οὗ ἐμαντεύετο αὕτη, πηλίγη φιάλη μετ' ἐρυθρομόρφου παραστάσεως, εἰκονίζουσα τὴν Θέμιν ὡς Πυθίαν, καθ' ἣν στιγμὴν ἀσκεῖ τὸ λειτούργημα τῆς μαντείας καὶ δίδει χρησμὸν εἰς τὸν πρὸ αὐτῆς ἰστάμενον Αἰγέα.

Ἡ μάντις κἀθηται ἐπὶ τοῦ δελφικοῦ τρίποδος. Διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς κρατεῖ μικρὸν κλάδον δάφνης, διὰ δὲ τῆς ἀριστερᾶς ὑποβαστάζει φιάλην, πρὸς τὸ ἐσωτερικὸν τῆς ὁποίας ἔχει προσηλώσει τὸ βλέμμα αὐτῆς ἐταστικῶς. Κατ' ἀνάγκην, ὀφείλει τις νὰ παραδεχθῆ, ὅτι πλὴν τοῦ τρίποδος καὶ τῆς δάφνης, ἐν τῶν μαντικῶν σκευῶν τῆς Πυθίας ἦτο καὶ ἡ φιάλη, περὶ ἧς οὐδεὶς τῶν ἀρχαίων συγγραφέων κἀμνει λόγον. Ἐκ δὲ τῆς προσοχῆς μεθ' ἧς προσβλέπει καὶ ἐξετάζει τὸ ἐσωτερικὸν αὐτῆς, ἀγεται τις εἰς τὴν σκέψιν, ὅτι ἡ φιάλη ἦτο τὸ κύριον, αὐτὸ τοῦτο τὸ μαντικὸν σκεῦος, τὸ ἅγιον ποτήριον τῆς δελφικῆς λατρείας.

Ἐκ τῆς προσεκτικῆς ἐξετάσεως τῶν τορευτῶν κοσμημάτων τῆς φιάλης διαπιστοῦται, ὅτι αὕτη παρεστάθη μεταλλικῆ, χρυσῆ πιθανῶς, ἔτι δὲ ὅτι θὰ ἦτο καὶ στιλπνὴ κατὰ τὸ ἐσωτε-

Εἰκὼν 2.—Ἡ Θέμις—Πυθία, δίδουσα χρῆσμον εἰς τὸν Αἰγέα.
(Παράστασις ἐπὶ πηλίνῃς φιάλῃς τοῦ 5ου π. Χρ. αἰῶνος).

ρικὸν τοῦ πυθμένου ὡς κάτοπτρον καὶ περιεῖχεν, ἀσφαλῶς, ὕδωρ. Ἴδου ἀφ' ἑαυτῆς καὶ ἀβιάστως προκύπτουσα ἢ λύσις τοῦ αἰνίγματος: Τὸ ὕδωρ ἦτο τὸ μαντικὸν εἶδος διὰ τοῦ ὁποίου ἐχρησμοδοτεῖ ἡ Πυθία: τοῦτο δὲ ἐλαμβάνετο τελετουργικῶς ἐκ τῆς Κασσοτίδος πηγῆς καὶ δι' αὐτοῦ ἐπληροῦτο ἡ μαντικὴ φιάλη.

Ἡ μεταλλικὴ αὕτη φιάλη, ἡ ὡς κάτοπτρον στίλβουσα, πλήρης ὕδατος, ἄγει ἡμᾶς εἰς τὴν ἀπ' αἰώνων ἀκμάσαντα **κρυσταλλομαντεία**. Ὁ δὲ κλάδος δάφνης, ὃν κρατεῖ διὰ τῆς δεξιᾶς χειρὸς ἡ μάντις, εἶναι σύμβολον, ἐνισχυτικὸν τῆς μαντικῆς δυνάμεως, αὕτη αὕτη ἢ «μαγικὴ δάβδος» τῶν νεωτέρων κρυσταλλομάντεων, οἵτινες πρὸ τοῦ ποτηρίου μεθ' ὕδατος, δι' οὗ μαντεύονται, τοποθετοῦσι μικρὸν διχαλωτὸν κλάδον θαμνοειδοῦς δένδρου, δάφνης πιθανῶς ἀρχῆθεν.

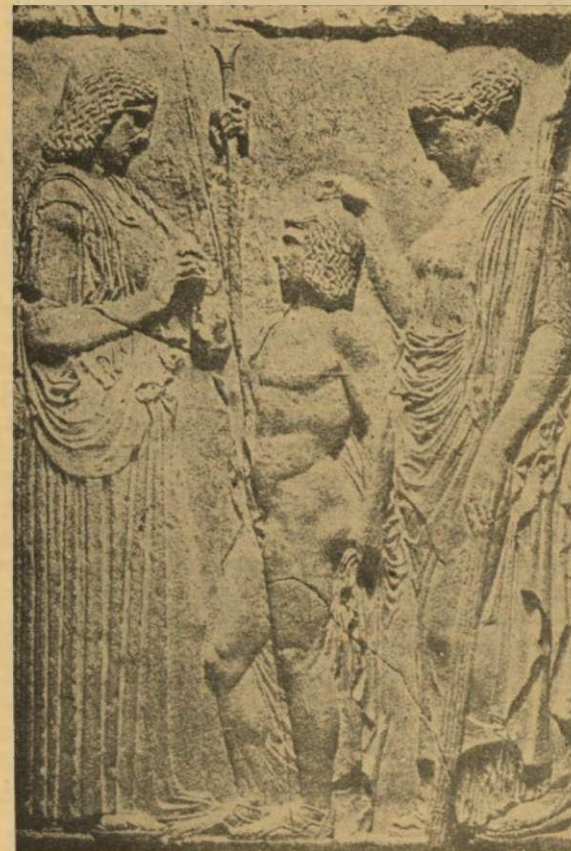
Οὕτω, νομίζω, εὐοδοῦται καὶ ἐπιλύεται ἀβιάστως τὸ πρόβλημα τοῦ μαντικοῦ εἶδους, διὰ τοῦ ὁποίου ἐχρησμοδοτεῖ ἡ Πυθία, καὶ συμβιβάζεται ἡ ἀρχαία παράδοσις πρὸς τὴν μυσταγωγικὴν ἱερότητα τῶν ὑδάτων, ἣτις πάντοτε ἴσχυσεν εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ τὰς ἄλλας θρησκείας, καὶ μέχρι τοῦδε ἐξακολουθεῖ νὰ ἰσχύη καὶ εἰς αὐτὴν τὴν χριστιανικὴν.

Σημειωτέον, ὅτι ἡ πηλίνη φιάλη μετὰ τῆς παραστάσεως εἰκονίζει μὲν τὴν Θέμιν, τὴν πρὸ τοῦ Ἀπόλλωνος κυρία τοῦ μαντείου, ἀλλ' ἐκ τοῦ ἐρυθρομόρφου εἶδους τῆς παραστάσεως ἀνάγεται εἰς τὸν 5ον π.Χ. αἰῶνα. Εἰς ἐποχὴν δηλαδὴ κατὰ τὴν ὁποίαν ἦτο εἰς τὴν ὑψίστην ἀκμὴν ἡ Πυθία, τὸ δὲ μαντεῖον τῶν Δελφῶν εἶχεν ἀποβῆ δι' αὐτῆς τὸ ἀγιώτατον τῶν ἁγίων τῆς ἑλληνικῆς θρησκείας καὶ ἦσκει, ὑπὲρ πᾶν ἄλλο πνευματικὸν κέντρον, τὴν ἡμέρωσιν τῶν ἡθῶν διὰ τῶν μεγάλων ἠθικῶν ἀληθειῶν, ἃς ἐκήρυττεν ὁ Ἀπόλλων. Ἄλλ' ὁ ἀγχιογράφος ἐξεκόνισε παλαιότερον μῦθον, τοῦ αἰτήσαντος χρῆσμον Αἰγέως, διὰ συγχρόνων του ὁμοῦ μέσων, τῆς χρησμοφῶν Πυθίας.

Α. Α. ΠΑΠΑΓΙΑΝΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΑΛΑΙΟΣ

ΤΑ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ

ΓΙΟΡΤΗ ΤΗΣ ΓΗΣ

Ὁ Τριπτόλεμος ἀνάμεσα στὴ Δήμητρα καὶ στὴν Κόρη.
(Ἀττικὸ ἀνάγλυφο τοῦ 450 περίπου π. Χ.)

Ἡ ΕΛΕΥΣΙΝΙΑ εἶταν μιὰ ἀπὸ τὶς ἀρχαῖες ἐκείνες πόλεις, ποὺ ὑπῆρξαν σπουδαῖοι σταθμοὶ στὴν ἀνάπτυξη καὶ διαμόρφωση τοῦ ἑλληνικοῦ κλασικοῦ πολιτισμοῦ.

Πῆρε τ' ὄνομά της ἢ ἀπὸ τὸν ἥρωά της Ἐλευσῖνο ποὺ εἶταν ὁ γιὸς τοῦ Ἑρμῆ καὶ τῆς Δαείρας ἢ ἀπὸ τὴ λέξη *ἐλευσις*, ἐπειδὴ ἐρχόνταν ἐδῶ ἀπ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Ἑλλάδας, γιὰ νὰ παρακολουθήσουν τὶς τελετὲς τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων ἢ καὶ ἀπὸ τὸν ἐρχομὸ τῆς Θεᾶς Δήμητρας γιὰ τὴν ἀναζήτηση τῆς χαμένης κόρης της Περσεφόνης.

Ἡ Ἐλευσίνα ἀρχίζει κυρίως τὴν ἱστορία της ἀπὸ τὰ 1500 π. Χ., τὴν ἐποχὴ ποὺ εἶταν ἡ πρωτεύουσα ὅλων τῶν γύρω μικροπολιτειῶν, ἀπὸ τὴν Πάρνηθα καὶ τὸν Κιθαιρώνα ὡς τὴ θάλασσα τοῦ Σαρωνικοῦ. Καὶ ὀνομάζεται «*ἱεράπολις*» ἢ ὁ «*τόπος τῶν συνεχόντων ἅπαν τὸ ἀνθρώπειον γένος μυστηρίων*».

Πάντα τῆς ἀνθρώπινης φαντασίας τροφὴ γόνιμη στάθηκεν ὁ μῦθος καὶ ἰδιαίτερα οἱ ἐκδηλώσεις τοῦ θρησκευτικοῦ συναισθήματος στὴν ἀρχαίαν Ἑλλάδα εὗρισκαν τὴν ἰδανικότερη ἀνταπόκριση στοὺς μύθους.

Ἔτσι ἔχουμε καὶ τ' ἄπαρτα κάστρα καὶ τὰ κυκλώπεια τεῖχη. Ἔτσι

καὶ οἱ Ἐλευσῖνοι, ποὺ δὲν μποροῦσαν ν' ἀποδώσουν σὲ μιὰν ὀρισμένην ἐποχὴ τὴν καταγωγὴ τοῦ ἥρωά τους Ἐλευσῖνου, ἐπλασαν διάφορες παραδόσεις καὶ θρύλους.

Στὶς χώρες, ἐξ ἄλλου, ποὺ λειτούργησαν τὰ μυστήρια, ἀναδείχτηκαν οἱ μεγαλύτεροι πολιτισμοί. Στὴν Ἑλλάδα, ἐκτὸς ἀπὸ τὰ Ἐλευσῖνια, ἔχουμε τὰ Καβείρια Μυστήρια τῆς Σαμοθράκης, τὰ Μυστήρια τῆς Δωδώνης, τῶν Δελφῶν, τὰ Ὀρφικά, τοῦ βασιλιᾶ Κινύρα τῆς Πάφου κ.ἄ.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῶν Μυστηρίων ἡ Ἐλευσίνα βρίσκεται σὲ ἀξιολύπητην ἀνθισθὴ πολιτισμοῦ, στὰ γράμματα καὶ στὶς τέχνες. Καὶ ἡ αἴγλη της αὕτη διατηρήθηκε σχεδὸν ὡς τὰ τέλη τοῦ τετάρτου αἰῶνα.

Οἱ ἀνασκαφές, ποὺ ἔκανε ὁ Γάλλος ἀρχαιολόγος Λένορμαν, καθὼς καὶ ἡ Ἀρχαιολογικὴ Ἐταιρεία, φώτισαν ἀρκετὰ τὸ σκοτεινὸ, ὡς τότε, παρελθόν της, ἐπλούτισαν τὸ Μουσεῖο τῆς Ἑλληνικῆς Ἀρχαιολογίας μὲ πολὺτιμο ὑλικὸ καὶ τὸ κυριώτερο, ἔδειξαν τὸν ἀνθρώπινο σεβα-

σμή προς τὴ Γῆ, τὴ Γαῖα, τὴ μητέρα αὐτῆ τῶν Θεῶν, πρὸς τὴ Θεὰ Δήμητρα τὴ μεγάλη λατρεία (Γῆ μήτηρ, Δαμίτηρ, Δημήτηρ, Δήμητρα).

Καὶ τὴ μεγάλη τῆς φήμῃ ἡ Ἐλευσίνα τὴ χροστᾶ στή λατρεία τῆς Δήμητρας καὶ τῆς Κόρης τῆς Περσεφόνης.

Ἐκεῖνο δὲ πού ἔδωσε ἀκόμα πρὸ ξεχωριστῆ θέσῃ καὶ σημασία κοσμοϊστορική, εἶναι τὰ Ἐλευσίνα Μυστήρια, τελετὲς γεμάτες ἀπὸ μεγαλοπρέπεια θρησκευτικῆ καὶ μυστικοπάθειας, πού κράτησαν μέχρι τῶν μεταχριστιανικῶν χρόνων ὅσπου ὁ αὐτοκράτορας Θεοδοσίος τὶς κατάργησε μ' ἓνα διάταγμά του στὰ 381 μ. Χ.

Τί εἶταν, λοιπόν, τὰ μυστήρια τῶν Ἐλευσινίων τελετῶν; Ποιὸ τὸ τελετουργικὸ τους; Καὶ ποῖος ἀκόμα ὁ ἐπιδικώμενος σκοπὸς τους;

Λιγόλογες, φειδωλὲς οἱ ἱστορικὲς πληροφορίες γύρω σ' αὐτά, πρὸς πολὺ ὑποθέσεις καὶ πιθανότητες καὶ μὲ βάση πάντα τὸν ἀκόλουθο μῦθο:

Ὅταν ἡ Θεὰ Δήμητρα ἔχασε τὴν ἀγαπημένη τῆς Κόρη, τὴν Περσεφόνη, γυρίζει θεο-νήστικη, ἐννιά ὀλόκληρα μερόνυχτα καὶ τὴν ἀναζητᾷ παντοῦ. Περνᾷ χωριά καὶ πολιτείες, βουνὰ καὶ κάμπους. Ὡσότου, τὴν τελευταία στιγμή, ὀλότελα ἀπελπισμένη—σύμφωνα μὲ τὴν παράδοση πάντα—ὀργισμένη καὶ κατάκοπη, καθίζει νὰ ξεποστᾷ στὸ «*Καλλίχορον Φρέαρ*» τῆς Ἐλευσίνας ἢ στὸ «*Φρέαρ Ἀνθιον*», ὅπου τ' ὀνομάζει ὁ ποιητὴς Παμφῶς. Ἐκεῖ τὴν εἶχε στείλει ὁ Ἥλιος, πού τὴν ἐπληροφόρησε ποῖος ἔκλεψε τὴν Κόρη τῆς καὶ πού ἀκριβῶς βρισκότανε. Εἶχεν ἔρθει ἀπὸ τὸν Ὀλυμπο μεταμορφωμένη σὲ γρηᾷ ζητιάνα μὲ τὸ ἐπίθετο Δηῶ. Τὴν εἶδαν οἱ θυγατέρες τοῦ βασιλιᾷ Κελεοῦ, τὴ λυπηθήκαν καὶ τὴν ὀδήγησαν πρὸς τὴν παλάτι. Ἀγνώριστη ἀνάμεσα σ' ὄλους ἡ Δήμητρα, τὰ κατάφερε νὰ μείνει μὲ τὴ δικαιολογία πὼς θὰ φροντίζει γιὰ τὴν ἀνατροφή τοῦ Νεοπτόλεμου, τοῦ μικρότερου παιδιοῦ τοῦ Κελεοῦ. Ἀπ' αὐτὸν καὶ τὸν ἀδερφό του Εὐβουλέα μαθαίνει, πὼς ἄρπαξε τὴν Κόρη τῆς ὁ Πλούτωνας καὶ πὼς τὴ μετέφερε ἀπὸ τὸ Πλουτώνειο, τὸ ἱερὸ σπήλαιο, τὸ στόμιο τοῦ Ἄδη, στὰ σκοτεινὰ παλάτια του, πάνω σὲ χοντὸ ἄρμα, ἀφοῦ πρῶτα κατόρθωσε νὰ τὴν ξελογιάσει χαρίζοντάς τῃ ἓνα σπάνιο μυροβόλο ἄνθος. Ἡ Δήμητρα φανερώνει τὸ θυμὸ τῆς γιὰ τὸ χαμὸ τῆς Κόρης τῆς μὲ καταγίδες καὶ καταστροφές, πού ἀνάγκασε τοὺς Ἐλευσινίους νὰ χτίσουνε ναὸ γιὰ νὰ τὴν ἐξιλεώσουν. Στὸ τέλος ὁ Δίας τὴ λυπᾷται καὶ στέρνει τὸν Ἑρμῆ στὸν Ἄδη, γιὰ νὰ φέρει πίσω τὴν Περσεφόνη. Τότε γίνεται μιὰ συμφωνία μὲ τὸν Πλούτωνα. Ἐξῆ μῆνες τὸ χρονοῦ νὰ μείνει μαζί του ἡ Κόρη στὰ σκοτεινὰ παλάτια καὶ τοὺς ὑπόλοιπους ἔξῃ νάβει μὲ τὴ μητέρα τῆς. Κι αὐτὸ συμβολίζει τὸν καιρὸ πού πρέπει νὰ μείνουν οἱ καρποὶ θαμμένοι στὴ γῆ ὥστε νὰ φυτρώσουν. Ἔτσι, λοιπόν, μητέρα καὶ Κόρη, ξαναγυρίζουν στὸν Ὀλυμπο καὶ ἀργότερα στὸ ἱερὸ τους, τὸ λεγόμενο Ἐλευσίνο, πού εἶτανε ναὸς χτισμένος στὴν Ἀκρόπολη τῶν Ἀθηνῶν, διακοσμημένος μὲ ἀγάλματα τῆς Δήμητρας, τῆς Κόρης καὶ τοῦ Ἰάκχου—Διόνυσου. Ἡ Θεὰ ἀπὸ εὐγνωμοσύνη γιὰ τὶς πληροφορίες πού τῆς ἔδωσαν ὁ Τριπτόλεμος, τοῦ χαρίζει τὸ πρῶτο σπειρὶ τοῦ σιταριοῦ καὶ τοῦ μαθαίνει τὴν καλλιέργεια τῆς γῆς. Κι ἔτσι ὁ Τριπτόλεμος ὑπῆρξεν ὁ πρῶτος γεωργός, πού ἔσπειρε δημητριακά.

Στ' «*Ἀττικὰ*» του ὁ Πανσανίας μᾶς πληροφορεῖ ὅτι τὸ Ράριον Πεδίον, ὁ κάμπος τῆς Ἐλευσίνας, δέχτηκε τὴν πρώτη καλλιέργεια καὶ ἀπέδωσε δημητριακοὺς καρποὺς καὶ γιὰ τοῦτο εἶναι καθιερωμένο νὰ χρησιμοποιοῦν οἱ Ἐλευσινίους τὸ κριθάρι γιὰ νὰ κατασκευάζουν ζυμαρικά καὶ γλυκίσματα γιὰ τὶς διάφορες θυσίες τους. Στὸ σημεῖο αὐτό, λέγει ἀκόμα ὁ ἀρχαῖος περιηγητὴς, ὑπάρχει ἓνα ἄλωνι πού ἀνήκει στὸν Τριπτόλεμο, καθὼς καὶ ἱερὸ μὲ βωμὸ καὶ θυσίες.

Ἄλλη παράδοση ἀναφέρει ὅτι ἡ Δήμητρα φιλοξενήθηκε ἀπὸ τὸν ἥρωα Φύταλο καὶ πὼς ὡς ἀνταπόδοση γιὰ τὴ φιλοξενία του τοῦ χάρισε τὸ δέντρο τῆς συκιάς. Τοῦτο τὸ βεβαιώνει καὶ σχετικὸ ἐπίγραμμα στὸν τάφο τοῦ Φυτάλου:

«*Ἐνθάδ' ἀναξ ἥρωας Φύταλός ποτε δέξατο σεμνήν Δήμητραν, διε πρῶτον ὀπώρας καρπὸν ἔφηνεν, ἦν ἱερὰν συκῆν θνητῶν γένος ἐξονομάζει· ἐξ' οὗ δὴ τιμὰς Φυτάλου γένος ἔσχεν ἀγῆρως*»:

«*Ἐδῶ ὁ ἥρωας βασιλιᾷς Φύταλος δέχτηκε κάποτε τὴ σεβαστὴ Δήμητρα, ἡ ὁποία τοῦ φανέρωσε τοὺς καρποὺς τοῦ δέντρου πού οἱ θνητοὶ τ' ὀνομάζουν συκιά καὶ ἀπ' αὐτὸ τὸ γένος τοῦ Φυτάλου ἀξιώθηκε μεγάλες τιμές*».

Ἄλλοῦ πάλι μαθαίνουμε πὼς τὴ Δήμητρα τὴν πῆρε στὸ σπῆτι του στὸ Ἄργος ὁ Πε-

λασγός καὶ ἀπὸ τὴν κόρη του Χρυσανθίδα πληροφωρέθηκε ἡ θεὰ τὴ ἄρπαγὴ τῆς Περσεφόνης. Ἀπὸ τὰ τραγούδια, ἐξ ἄλλου, τοῦ Μουσαίου φαίνεται πὼς ὁ Τριπτόλεμος εἶταν γιὸς τ' Οὐρανοῦ καὶ τῆς Γῆς. Κι ἀπὸ τὸ δράμα τοῦ Ἀθηναίου Χοιρίλου «*Ἀλόπη*», ὅτι ὁ πατέρας του ὀνομαζότανε Ράρος, ἀπ' ὅπου πῆρε καὶ τ' ὄνομά του ὁ Ἐλευσίνιος κάμπος, τὸ Ράριον Πεδίον. Ὑπάρχουν, λοιπόν, διάφορες ἐκδοχές, ὅσες καὶ παραδόσεις.

Ἡ λατρεία τῆς Δήμητρας εἶχε διπλὸ χαρακτήρα: εἶταν ἀπλή καὶ ἐξοχική, ἀλλὰ καὶ μυστικοπαθὴς καὶ ἀπόκρυφη. Εἶναι ἡ γῆ—μήτηρ, ἡ Θεὰ πού παρέχει τοὺς καρποὺς τῆς καὶ ἰδιαίτερα τὸ σιτάρι, μὰ καὶ ἡ γῆ πού στὰ μυστηριώδη ἔγκατά τῆς γονιμοποιοῦνται τὰ φυτὰ καὶ ὑπάρχουν τὰ σκοτεινὰ ἄδυτα τοῦ Ἄδη.

Τὰ Ἐλευσίνα Μυστήρια ἰδρύθηκαν σὰν ἓνας φόρος εὐγνωμοσύνης στὴ Θεὰ, γιὰ τὰ θεῖα τῆς δῶρα πού παρέχει στὸν ἄνθρωπο γιὰ τροφή του. Κι εἶτανε τόση μεγάλη ἡ σημασία τους στοὺς Ἐλευσινίους, ὥστε ὅταν κάποτε νικῆθηκαν ἀπὸ τὸν βασιλιᾷ τῶν Ἀθηνῶν Ἐρεχθεῖα, δέχτηκαν νὰ τοῦ πληρώσουν φόρο, μὲ τὴ συμφωνία νὰ ἐξακολουθοῦν νὰ γιορτάζουν μὲ τὴν ἴδιαν ἐπισημότητα τὰ Μυστήρια καὶ μόνοι τους αὐτοὶ, μεταξὺ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων, νὰ ἔχουνε τὸ δικαίωμα τῆς μνήσεως καὶ ὁ «*ἱεροφάντης*» τους, ὁ «*δαδοῦχος*» καὶ οἱ ἄλλοι ἱερεῖς τῆς λατρείας νὰ διατηροῦν ὅλα τὰ προνόμιά τους καὶ νὰ ἐκλέγονται μόνο Ἐλευσινίους στὴ θέσῃ τους.

Τὰ Ἐλευσίνα εἶταν τὰ Μικρὰ λεγόμενα Ἐλευσίνα καὶ τὰ Μεγάλα. Τὰ πρῶτα γίνονταν τὴν Ἀνοιξὴ καὶ τὰ Μεγάλα τὸ Φθινόπωρο.

Κατὰ τὴν τελετὴ τῶν Μυστηρίων σταματοῦσε κάθε πολεμικὴ ἐπιχείρηση. Γινόταν «*ἐκεχειρία*». Ἐνα μῆνα πρὶν, πῆγαιναν σ' ὅλα τὰ μέρη κήρυκες, οἱ λεγόμενοι «*σπονδοφόροι*» γιὰ ν' ἀναγγέλλουν τὴν ἔναρξιν τῶν τελετῶν καὶ νὰ προσκαλέσουν ὄλους στὶς ἐορτές, στὶς ὁποῖες ἔπαιρναν μέρος μόνο Ἕλληνες καὶ ἀργότερα καὶ οἱ Ῥωμαῖοι.

Τοὺς «*μύστες*», ἐκείνους δηλ. πού τελετουργοῦσαν, κατηχοῦσε πρῶτος ὁ «*μυσταγωγός*» ἀπὸ τὴ Φυλὴ πάντοτε τῶν Εὐμολπίδων ἢ καὶ οἱ ἴδιοι «*κήρυκες*». Σὲ κάθε τελετῇ πού κρατοῦσε ἐννιά ἡμέρες, πρόσφεραν θυσίες καὶ ἔφεραν δῶρα καὶ ἀφιερῶματα ἀπ' ὅλα τὰ μέρη, γιὰ νὰ τιμῆσουν τὶς θεότητες. Οἱ ἐορτὲς ἀρχίζαν ἀπὸ τὴν πρώτη πανσέληνο τοῦ Φλεβιάου ἢ τὴν Ἀνοιξὴ καὶ κατὰ τὴν ἀκόλουθη σειρά:

Τὴν πρώτην ἡμέρα οἱ ἱερεῖς τοῦ Ἱεροῦ μ' ἐπικεφαλῆς τῶν Ἱεροφάντη καὶ τὸ Δαδοῦχο καὶ πολὺ πλῆθος, ἐβγαζαν ἀπὸ τ' ἀνάκτορα, πού εἶταν μέρος τοῦ Τελεστηρίου, τὰ ἱερὰ καὶ μὲ μεγαλοπρεπῆ πομπή τὰ ἔφεραν στὴν Ἀθήνα. Ὁ «*τελετάρχης*», ὁ «*Φαιδρυντής*» εἶταν ὑποχρεωμένος νὰ τὸ ἀναγγελεῖ στὴν Ἱέρεια.

Τὴ δεύτερην ἡμέρα ὁ «*Ἀρχοντας Βασιλεὺς*», ὁ Ἀρχηγός τῆς τελετῆς συγκέντρωνε τὸ πλῆθος στὴν Ποικίλῃ Στοᾷ, ὅπου ἀπὸ τὸν Ἱεροφάντη καὶ τὸν Δαδοῦχο γινόταν ἡ «*πρόρρησις*», τὸ ἄγγελμα.

Τὴν τρίτην ἡμέρα ἔλουζαν ἓνα γουρουνόπουλο στὴ θάλασσα, πού θὰ τὸ ἐθυσίαζαν τὴν ἐπομένη ἡμέρα.

Τὴν τετάρτην ἡμέρα ὁ Ἀρχοντας Βασιλεὺς μὲ τοὺς τέσσερες βοηθοὺς του ἔκανε μεγάλη θυσία στὶς θεότητες, τὰ «*Σωτήρια*» καὶ στὸ τέλος οἱ μύστες ἐθυσίαζαν τὸν λεγόμενον «*μυσικὸν χοῖρον*».

Τὴν πέμπτην ἡμέρα ἀκολουθοῦσεν ἄλλη θυσία. Αὐτὴ τὴ φορὰ γιὰ τὸν Ἀσκληπιὸ τῆς Ἐπιδαύρου, τὰ λεγόμενα «*Ἐπιδαύρια*».

Τὴν ἕκτη καὶ τὴν ἕβδομη τὶς ἀφιέρωναν στὴν προετοιμασία τῆς ἐορτῆς τοῦ Βάκχου. Ἐφεραν τὸ ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ πάνω στὸ ἄρμα στὸ «*Ἰακχεῖον*», κοντὰ στὸ Δίπυλο τῶν Ἀθηνῶν καὶ ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Ὀδὸ στὴν Ἐλευσίνα. Στὴν διαδρομὴ αὐτῇ ἔκαναν θυσίες, λαμπηφορίες, φωνάζοντας δυνατὰ: «*Ἰακχεῖ ὦ Ἰακχεῖ!*» Κι ὅταν πιά ἔφταναν στὸ τέρμα τοποθετοῦσαν τὸ ἄγαλμα τοῦ Θεοῦ στὸ ναὸ καὶ τελείωνεν ἡ τελετῇ.

Ἡ ὀγδὴ καὶ ἡ ἕνατη εἶταν κυριολεκτικὰ οἱ ἡμέρες τῶν μυστηρίων. Ἡ πρώτη νύχτα εἶταν ἀφιερῶμένη στοὺς μύστες τοῦ πρώτου βαθμοῦ, ἡ δεύτερη γιὰ τοὺς ἐπόπτες. Ὅταν οἱ μύστες εἶταν πολλοί, τὰ Μυστήρια κρατοῦσαν περισσότερες νύχτες, γιὰ τὸ Τελεστήριο εἶταν οἰκοδόμημα, πού ἔπαιρνε μόνο τρεῖς χιλιάδες ἄτομα.

Τὴν τελευταία ἡμέρα ἔσπαζαν δυὸ κανάτια ἀπὸ νερὸ ἢ κρασί στραμμένοι ἀνατολικά καὶ κατόπι δυτικά.

Τὴ δεκάτη ἡμέρα γύριζαν στὴν Ἀθήνα καὶ στὴ γέφυρα τοῦ Κηφισοῦ ἔδιναν κι ἔπαιρναν οἱ λεγόμενοι «γεφυρισμοί». Οἱ Ἀθηναῖοι ἐπειράζαν σατυρίζοντας τοὺς διαβάτες κι ἔλεγαν τὰ παροιμιώδη, «τὰ ἔξ ἀμάξης».

Εἴταν ἡ ἐποχὴ τοῦ τρυγητῆ καὶ τὸ κρασί ἔδινε τὸν τόνο τῆς ἀθυροστομίας, ἀναβε τὸ πάθος καὶ ὀδηγοῦσε σὲ παρεκτροπές. Μαινάδες καὶ Σάτυροι μὲ κρόταλα καὶ φωνές, ἀνθοστεφανωμένοι, κρατοῦσαν τὸν ζωνρὸ ρυθμὸ τῆς εὐθυμίας καὶ τῆς κραιπάλης.

Τὸν ρόλο τῆς Θεᾶς Δήμητρας τὸν υποκρινότανε πάντοτε γυναίκα κι ἔπρεπε νὰ εἶναι μιὰ ἀπὸ τὶς ὡραιότερες τῆς ἐποχῆς. Σὲ μιὰ ἀπὸ τὶς τελετὲς αὐτὲς ὑποδύθηκε τὴ Δήμητρα ἢ γόησσα τῆς Κορίνθου, ἢ ἑταῖρα Λαΐδα. Εἶχε ἀράξει στὸ Σούνιο, ἀπὸ ἓνα μακρυνὸ ταξίδι γυρίζοντας ἀπὸ μιὰ ἐρωτικὴ περιπέτεια μὲ τὸν Φρυγιανὸ πρίγκιπα Ἀρσάμβη. Οἱ ἱερεῖς ποὺ πῆγαν στὸ Σούνιο γιὰ νὰ βροῦνε τὴν «καλλιότητα τῶν γυναικῶν» γιὰ τὸ ρόλο τῆς Δήμητρας, τὴν ἀνακαλύπτουν καὶ παρὰ τὴν ἀρνησὴ τῆς τὴν ὀδηγοῦν στὴν Ἐλευσίνα. Ἐδῶ τὴν ἐρωτεύεται παράφορα ὁ Ἱεροφάντης τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων, γοητευμένος ἀπὸ τὴν ὁμορφιά τῆς. Ἡ Λαΐδα περιφρονεῖ τὶς ὑποσχέσεις καὶ τὶς ἀπειλές του. Ὁ Ἱεροφάντης δοκιάζεται ἐκδίκηση. Ἡ ἑταῖρα μὲ τὴ βοήθεια τοῦ παλιοῦ φίλου τῆς στρατηγοῦ Λεοντίδη, κατορθώνει νὰ δραπετεύσει ἀπὸ τὴν τελετὴ καὶ καταφεύγει στὴν Κόρινθο. Ἀλλὰ κι ἐκεῖ δὲ μένει ἡσυχῇ. Ἐνα βράδι, ἐνῶ διασκέδαζε στὸν περιφρημοκῆπο τῆς μὲ τοὺς φίλους τῆς τὸν Ἐδρυκίδη, τὸ Διογένη καὶ τὸν Ἀρίστιππο, ἓνας ἀξιωματικὸς ἐπικεφαλῆς φρουρᾶς τῆ συλλαμβάνει καὶ τὴ φυλακίζει. Δικάζεται στὴν Ἐλευσίνα γιὰ ἀσέβεια πρὸς τὴ Θεότητα. Τέλος ἀθωώνεται καὶ φεύγει σ' ἀγνωστὴ διεύθυνση.

Ὁ Λουκιανὸς μᾶς δίνει μιὰ ζωντανὴ εἰκόνα τῶν μεγαλοπρεπῶν τελετῶν καὶ θυσιῶν τῶν Μυστηρίων:

«Κατὰ τὴ νύχτα, γράφει, ἡ Θεὰ τῆς ἐορτῆς ὀδηγήθηκε μέσα σ' ἓνα κλειστὸ φορεῖο, στὴν Ἀθήνα. Ἀπὸ τὴν αὐγὴ ἀκόμα ἀπειρο πλῆθος περίμενε στὸν Κεραμεικὸ. Οἱ προσκαλεσμένοι दाδοῦχοι σχηματίζαν στὴν ἀγορὰ δυὸ φωτεινὲς σειρές. Τὸ Ἐλευσίνιο ἄρμα, ποὺ λαμποκοποῦσεν ἀπὸ χρυσάφι, φορτωμένο μὲ λουλούδια καὶ ἀνθοστέφανα βγήκεν ἀπὸ τὸ Ἱερὸ καὶ πῆγαινε σιγὰ-σιγὰ στὴν Ἱερὰ Ὀδό. Πρῶτα προχωροῦσαν οἱ दाδοῦχοι, κανηφόροι, μουσικοὶ καὶ ὡραῖες, χυτόκορμες ἀθλητρίδες. Τὸ ἄρμα, μέσα στὸ ὁποῖο καθότανε μιὰ ἀπὸ τὶς ὡραιότερες γυναῖκες τῆς ἐορτῆς, σταματοῦσε κάθε τόσο μπροστὰ στοὺς βωμοὺς ποὺ συναντοῦσε στὸ δρόμο. Κανηφόροι ἔστρωναν τὸ δρόμο μὲ λουλούδια καὶ τέσσερις κοπέλλες λευκοντυμένες καὶ μισόγυμνες, ἔκαιγαν κινάμωμο καὶ λιβάνιζαν μὲ χρυσὰ θυμιατήρια. Κιθάρες καὶ αὐλοὶ καὶ ἀνθρώπινες φωνές, ρυθμικὰ συνταιριασμένες, ἔψαλλαν χαρούμενα τραγούδια. Οἱ ὄρχηστρίδες ἔπαιρναν στίσεις καὶ κινήσεις συμβολικὲς σὲ προκλητικὸς χοροὺς καὶ ὁ κόσμος ἐνθουσιασμένος, ἔξαλλος, ἐφώναζε: «Ἐδοῖ, Ἰακχε!» Ἀντηχοῦσαν κατόπιν οἱ σάλπιγγες κι ἔδιναν τὸ σύνθημα. Ὅλοι ἐθαύμαζαν τὸ κάλλος τῆς Γυναίκας—Θεᾶς καὶ ἡ ἡμέρα ἐκείνη γιὰ τοὺς Ἀθηναῖους εἴταν μιὰ ἀπὸ τὶς καλύτερες, ἡμέρα χαρᾶς καὶ γιορτῆς...»

Τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια θὰ εἶχαν, χωρὶς ἄλλο, στὴν ἐκτέλεσή τους κάτι τὸ ἀληθινὰ μυστηριακὸ, τὸ θεῖο, γιὰ νὰ συγκεντρῶνουν τόσον κόσμον, ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὶς πιὸ μακρυνὲς πόλεις τῆς Ἑλλάδας.

Γενικὰ πολὺ λίγα ξέρουμε γιὰ τὸ τυπικὸ τους καὶ τὴ λατρεία τους, γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τῶν ἀπορρήτων τῆς λατρείας ἀπὸ τοὺς μύστες ἢ μνημένους τῆ θεωροῦσαν προδοσία καὶ οἱ ἱερεῖς ἀπειλοῦσαν μὲ θάνατο κάθε παραβάτη, ποὺ θὰ τολμοῦσε νὰ τ' ἀποκαλύψει.

«Ὅσο γιὰ τὰ συμβαίνοντα ἐντὸς τοῦ τοίχου τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἐλευσίνος, λέγει ὁ Πανσανίας, καθὼς καὶ τ' ὄνειρο ποὺ εἶδα, μοῦ ἀπαγορεύεται νὰ περιγράψω, ἀλλὰ καὶ ὅσοι δὲν εἶδαν τὴν τέλει τῶν Μυστηρίων ὡς ἀμύητοι δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ μάθουν τίποτε».

Καὶ σ' ἄλλο σημεῖο εἶναι περισσότερο συγκρατημένος:

«Θάθελα νὰ κάνω ἀναλυτικὸ λόγο μ' ὅσα σχετίζονται μὲ τὸ Ἐλευσίνιο, δπως τὸ λέγει Ἱερὸ, ποὺ εἶναι πάντα στὴν Πνύκα, ἀλλὰ ἐμποδίζομαι ἀπὸ κάποιον ὄνειρο ποὺ εἶδα».

Εἴτε γιὰ εἶδε ἀληθινὰ ὄνειρο ὁ Πανσανίας, εἴτε γιὰ τὸ φοβόταν καὶ ὑπελόγιζε τὴ θεῖα δργή, ἂν ἐφανέρωνε τὶς λεπτομέρειες τῶν Μυστηρίων, σιωπᾶ στὸ σημεῖο αὐτό, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς, ποὺ διασώθηκαν στὰ ἔργα τους ἀνάλογες περιγραφές.

Ὁ δημοτικὸς ὕμνος, ὁ ἀφιερωμένος στὴ Δήμητρα, μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἡ Θεὰ φεύγοντας ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα λέγει σ' ὄσους τὴ φιλοξένησαν: «Θὰ σᾶς μνήσω στὰ μυστήριά μου γιὰ νὰ κάνετε τὶς τελετουργίες καὶ νὰ ἐξευμενίζετε τὸ πνεῦμα μου» καὶ καταλήγει: «Ἡ Δήμητρα ἐμύησε σὰς σεβαστὰ μυστήριά της, τὰ ὁποῖα δὲν ἐπιτρέπεται οὔτε νὰ τὰ παραμελοῦμε, οὔτε νὰ τὰ διερευνοῦμε οὔτε καὶ νὰ τὰ κάνουμε γνωστὰ στοὺς ἄλλους.»

Κι' ἔτσι, φαίνεται, ἡ σύσταση αὐτὴ τηρήθηκε ἀδυστηρότατα ἀπὸ τοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς. Κι ἐνῶ κατέχουμε στοιχεῖα γιὰ τὴν ἀκριβῆ ἐξωτερικὴ μορφή τῶν ἐορτῶν, περιορίζομαστε, ὡστόσο, γιὰ τὴν οὐσία τῆς λατρείας, σὲ ὑποθέσεις.

Λένε, μάλιστα, γιὰ τὸν τραγικὸ ποιητὴ Αἰσχύλο, τὸ γιὸ τοῦ Εὐφορίωνα Ἐλευσινίου ἱερέα, ὅτι ἀναγκάστηκε νὰ φύγει αὐτοεξόριστος, γιὰ τὸν ἐβάβαινε ἡ κατηγορία πῶς στὴν τριλογία του «Προμηθεὺς» ἐφανέρωσε ἓνα ἀπὸ τὰ μεγαλύτερα μυστικά τῶν Ἐλευσινίων Μυστηρίων.

Εἴταν, ἄλλως τε, κατὰ τὸν Πυθαγόρα «οὐτὰ πάντα τοῖς πᾶσι ρητά», παρὰ μόνο σ' ὄσους εἶχαν τὴν ἔφεση γιὰ μάθηση καὶ μὲ ἠθικὲς ἀρχές. Ἔτσι ἐξηγεῖται καὶ γιὰ τὴν ἐμειναν ἐξεπίτηδες μυστικά καὶ γιὰ τὴν ὀνομάστηκαν μυστήρια.

Μονάχα ἀπὸ μερικὲς ἀκριτομύθιες κι ἀπὸ τὰ ἀποτελέσματα ποὺ εἶχαν, γενικὰ, στοὺς μνημένους, μποροῦμε ν' ἀντιληφθοῦμε τὸ τί γινόταν ἐκεῖ μέσα.

Μᾶς τὸ ἀφηγεῖται κι ἓνας ἀγνωστος μνημένος:

«Εἶδα, λέγει τὸν Ἱεροφάντη μὲ ἐνδυμα λαμπρὸ, μὲ διάδημα στὸ κεφάλι καὶ μὲ κυματιστοὺς πλοκάμους στοὺς ὄμους του. Εἶχε ὕψος αὐστηρὸ καὶ φοβερό, ποὺ φανέρωνε ὅλη τὴ δύναμή του. Κατὰ διαταγή του ὁ «Ἱερεὺς—κῆρυξ» ἐφώναζε: «Ἐκὰς οἱ βέβηλοι!» «Ἐκεῖνοι ποὺ εἶναι μολυσμένοι ἀπὸ τὰ πάθη.» Καὶ ἀπειλοῦσε μὲ θάνατο ὄσους κατόρθωναν νὰ μπουν στὸ Τελεστήριο, χωρὶς νάχαν τὸ δικαίωμα. Ἐνας δεῦτερος ἱερεὺς ἔαπλωσε στὰ πόδια του τὰ θύματα τῆς θυσίας καὶ τὰ εὐλόγησε. Ἐγινε μὲ βροντερὴ φωνὴ ἡ ἀνάγνωση τῶν νόμων τῆς μυσταγωγίας καὶ ψάλλανε ὕμνους πρὸς τιμὴν τῆς Θεᾶς. Σὲ λίγο ἀντήχησε παντοῦ μιὰ καταχθόνια βοή. Λὲς καὶ μούγγριζε ἡ ἴδια ἡ γῆς κάτω ἀπὸ τὰ πόδια μας. Βροντὲς καὶ ἀστραπές, ποὺ παρίσταναν τέρατα καὶ φαντάσματα πλανιόντανε στὸ Θόλο καὶ γιόμιζαν τοὺς ἱεροὺς τόπους μὲ στριγγὲς φωνές, ποὺ ἔκανε τὸ αἷμα νὰ παγώνει μὲς στὶς φλέβες μας. Ἀναστεναγμοὶ ἐσπάραζαν τὶς ψυχές μας. Μὲ ἀποτρόπαιες μορφές, ἀντιπαθητικὲς φυσιογνωμίες καὶ μὲ ζωνρὰ τὰ σημάδια τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, ἐπρόβαλλαν στὰ μάτια μας ἡ θανατηφόρα λύπη, οἱ δλέθριες φροντίδες, ἡ φτώχεια, ἡ ἀρρώστεια, ὁ θάνατος. Ὁ Ἱεροφάντης ἐξηγοῦσε τὰ διάφορα αὐτὰ θεάματα. Βλέπουμε κατόπιν νὰ δομοῦν Ἑοριννύες καὶ Μέγαιρες καὶ νὰ χτυποῦν ἀλύπητα μὲ μαστίγια τὰ πρόσωπα τῶν ἁμαρτωλῶν. Ὁ Ἱεροφάντης κατόπιν μᾶς ὀδήγησε σὲ διάση καταπράσινα ἀπὸ ἀσφοδελοὺς καὶ μῦρα καὶ μέσα σὲ χαρούμενες πεδιάδες, στὴν κατοικία τῆς μακαριότητος, ὅπου ἀστράφει τὸ θεῖο φῶς καὶ μὲ τραγούδια ἀρμονικά, ἐξαίρετες φωνές γιομίζανε τὸ ἄπειρο. Ἐκεῖ βρίσκεται καὶ τὸ ἄγαλμα τῆς Θεᾶς. Ἐδῶ εἶδαμε καὶ ἀκούσαμε πράγματα καὶ λόγια, ποὺ δὲν μποροῦμε νὰ τὰ φανερώσουμε, γιὰ τὸ μᾶς ἔκλεισε τὸ στόμα ἡ Θεὰ καὶ τόσο μόνο σᾶς λέγω: Ὅτι μεθυμένος ἀπὸ χαρὰ καὶ ἀνέκφραστη ἀγαλλίαση, ἔψαλλα ὕμνους, μακαρίζοντας τὸν ἑαυτό μου καὶ τὴν εὐχία μου».

Ἄλλες πληροφορίες μᾶς λένε ὅτι οἱ μύστες ὑποχρεώνονταν νὰ περπατοῦν μέσα σὲ πυκνὸ σκοτάδι διαγράφοντας χίλιους ἐλιγμούς, ποὺ ἡ ἐρεθισμένη φαντασία τους τοὺς ἔπαιρνε γιὰ τοὺς ἀτελεύτητους κύκλους τοῦ Ἄδη, μέχρις ὅτου ξαφνικὰ ἓνα περίλαμπρο φῶς ἀπλονόταν στὸ Ἱερὸ καὶ στὰ μάτια τους τότε, γεμίτα θάμπος κι' ἐκπληξη, ἔβλεπαν οὐράνια δράματα.

Ἀλλὰ τί νὰ εἴταν ἄραγε ἐκεῖνο ποὺ χάριζε τὴν ἀφατην εὐτυχία καὶ τὸ θεῖον δρᾶμα στὸν μνημένο; Στὴ μύση ἔπαιζε πρωταρχικὸ ρόλο ἡ αὐθυποβολή, τὸ δέος πρὸς τὸ ἀγνωστο, ἢ γοητεία πρὸς τὸ μυστήριο. Κάτι παρόμοιο μὲ τὴν ἄσκηση τῆς θεραπευτικῆς ἀπὸ τὰ διάφορα ἀρχαῖα ἀσκληπιεῖα. Ὅπως καὶ σήμερα στὰ διάφορα ψυχοθεραπευτήρια.

Οἱ συμβολικὲς παραστάσεις, ὁ «μυστικὸς χοῖρος», οἱ βροντὲς καὶ οἱ ἀστραπές, τὰ μῦρα μὲ τὸ μεθυτικὸ ἀρώμα τους, οἱ ἀσφοδελοὶ τῆς λημισοσύνης κι ἄλλες ἀκόμα ὑπονοούμενες, αἰνιγματικὲς ἐκδηλώσεις, μέσα σὲ μιὰν ὑποβλητικὴν ἀτμόσφαιραν, ὅλα ποὺ χρησίμευαν

γιά τή σκηνοθεσία στή δραματική ἀναπαράσταση τοῦ μύθου τῆς ἀρπαγῆς τῆς Περσεφόνης, καθὼς καὶ τὰ τραγούδια κι' οἱ ἄλλες ἐπιβλητικὲς τελετὲς εἶχαν μεγάλη ἐπίδραση στοὺς μυημένους καὶ προκαλοῦσαν ἓνα εἶδος ἔκστασης. Τοὺς μάθαιναν ποιὰ θὰ εἶταν ἡ μέλλουσα ζωὴ μὲ τὴν πτώση καὶ ἀνύψωση τῆς ψυχῆς, ποὺ γυρνεὶ πάντα, μὲ τὸ θρησκευτικὸ αἶσθημα ὡς κίνητρο καὶ ὁδηγό, νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὸ ἄγνωστο, νὰ βρεθεῖ μπροστὰ στὴν ἀποκάλυψη τῶν θείων μυστηρίων τῆς ζωῆς καὶ τοῦ θανάτου, νὰ νοιώσῃ τὴν ἀπολύτρωσή της, τὸν ἐξαγνισμό της, ν' ἀνυψωθεῖ.

Ἔτσι καὶ οἱ μυημένοι κάτω ἀπὸ τὴν τεράστιαν αὐτὴν ἐπίδραση καὶ τὸν σφοδρὸ πόθο τῆς ἀπολύτρωσης, ζοῦσαν κάποιες στιγμὲς, ἐνώνοντας τὶς ἐγκόσμιες χαρὲς μὲ τὶς παραδεισείαι ἀπολαύσεις, σὲ κόσμους θείων δραμάτων, σὲ μὴν ἀτέλειωτη νιοβάνια μακαριότητος, ὅπως μᾶς τὸ λέγει καὶ ὁ Ἰσοκράτης, μυημένος κι' αὐτὸς στὰ Μυστήρια:

«Περὶ τε τῆς βίου τελευτῆς καὶ τοῦ σύμπαντος αἰῶνος, ἠδείους τὰς ἐλπίδας εἶχον».

Γλυκὲς ἐλπίδες ἔτρεφαν γιὰ τὴ Ζωὴ καὶ τὸ Θάνατο.

Καὶ μέσα ἀπὸ τὴ λατρεία τῆς Μητέρας—Γῆς δεχόντουσαν μὴν ἀνώτερη ἠθική, ποὺ τοὺς ὁδηγοῦσε πρὸ κοντὰ στὸ φῶς καὶ στὴν ἀλήθεια, στὸ δρόμο τοῦ Καλοῦ καὶ τοῦ Ὁραίου.

Ἔταν, λοιπόν, τὰ Ἐλευσίνια Μυστήρια: ἡ ἀναπαράσταση τῶν πρὸ χαρακτηριστικῶν ἐπεισοδίων τῆς Θεᾶς Δήμητρας καὶ ἐξασφάλιζαν στοὺς μύστες μᾶζι μὲ τὴν προστασία τῆς Θεᾶς, μιὰ προνομιούχο, εὐτυχισμένη μεταθανάτια ζωὴ.

Μ. ΚΑΛΛΟΝΑΙΟΣ

Ἐκδρομεῖς τῆς «Ἐπιστημονικῆς Φυσιολ. Ἐνώσεως» καὶ τῆς Αἰξωνῆς» στὸ ἀρχαῖο Τελεστήριό

ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΗ ΠΡΟΣΑΤΕΝΙΣΗ

ΜΕΣ' ΣΤ' ΑΠΡΟΣΙΤΑ βάθη τῶν στρυγνῶν μυστηρίων
καὶ στὰ δρώμενα ἐκεῖ
πῶς τραβιέται ἡ ψυχὴ μου ναῦρει εἴρμὸ πειστηρίων
σὲ μιὰ τέλεια πλοκή.

Στὸ ἱερὸ τῶν Καβείρων, στὴν ἀπόμακρη νῆσο
πάω, ζητᾶω τὸ γιατί,
στῶν Δελφῶν τὸ χρηστήριο προσπαδῶ ν' ἀτενίσω
φωτισμοῦ τῆ γιορτῆ.

Καὶ στὸ Δίδυμο ἀκόμα, στὴ Δωδώνη, στὴ Δῆλο
τρέχω προσκυνητῆς
κι' ὅπου ἄλλοῦ, σ' Ἐλευσίνα καὶ σ' Ἐπίδαυρο, ὀφείλω
νὰ γινῶ μαθητῆς.

Ἦ ξεσκίσματα σκότους, ὦ μελέτης προσβάσεις,
τραγικοὶ τιναγμοί,
ξεγελάσματα πόνων, πραχτικὲς μεταστάσεις
καὶ πνευμάτων λυγμοί!

Σεῖς, λιμάνια ἀπορίας, σεῖς, κλειστὲς ἐκκλησίαις,
σεῖς, ψηλὲς ὠμορφιές,
στῶν Ἑλλήνων τὰ φρένα, ποὺ ζητοῦσαν οὐσίαις,
σεῖς, κερνάτε ρουφιές.

Μὰ ἀπὸ τοῦτες τὶς ὄψεις, τίς κρυφὰ ταιριαγμένες
κ' ὑποχθόνια δετέες
δαρρευόταν ἡ σκέψη καὶ πετιόταν σὲ γέννες
πούχουν μείνει ἀπλωτές!

Ναί! πανσέβαστοι χῶροι, ποὺ ὡς τὰ τώρα μιλάτε
καὶ μ' ἐρείπιων φωνή,
σὰν μπροστὰ σας πηγαίνω καὶ σκυφτὸ μὲ κρατᾶτε
κάτι ἄγνὸ μὲ δονεῖ.

Γιατὶ νοιώδω ἀπ' τὰ βάθη τῶν ρωγμῶν σας νὰ βγαίνει
καὶ ψηλὰ νὰ σκιρτᾷ
κειὸ τ' ἀθάνατο πνέμα ποὺ κ' ἐμᾶς ἐνασταίνει
καὶ σὲ φῶς μᾶς πετᾷ!

Γ. Κ. ΣΤΑΜΠΟΛΗΣ

(Ἄπ' τὸν ἀνέκδοτο Β' Κύκλο τοῦ «Δειλινοῦ στὰ Ἑλληνικὰ Ἀκρογιάλια».)

ΜΕΛΑΜΠΟΥΣ Ο ΠΡΩΤΟΣ «ΜΥΣΤΗΣ»

Η ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΩΝ ΜΥΣΤΗΡΙΩΝ ΤΗΣ ΔΗΜΗΤΡΟΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΔΙΟΝΥΣΟΥ ΣΤΗΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΗ ΕΛΛΑΔΑ

«Οι εδόκει φρονήσει τὸ τῶν Ἀμυθαονιδῶν γένος τὸ παλαιὸν ἐν τοῖς Ἑλλήσι πρωτεύειν ὥσπερ καὶ Ἡοίοδος φησὶν ἐν τούτοις ἀλκὴν μὲν γὰρ ἔδωκεν Ὀλύμπιος Αἰακίδῃσι, γοῦν δ' Ἀμυθαονίδαις πλοῦτον δ' ἔπορ Ἀτρεΐδῃσιν»
Νικόλαος Δαμασκ. Ἀπόσπ. 38 (F.H.G III 374 M)

Ο ΜΕΛΑΜΠΟΥΣ, ὁ γυῖός τοῦ Ἀμυθάου¹, εἶναι ὁ ἀντιπροσωπευτικώτερος τύπος τοῦ πνευματικοῦ ἀνθρώπου στήν προϊστορική Ἑλλάδα. Ὁ Ἡρώας αὐτός, πού πολύ συχνά τὸν συναντᾶ στὰ ἀρχαῖα κείμενα ὁ ἐρευνητής² δὲν ὀφείλει τὴν φήμη του στήν μυϊκή του δύναμη, ὅπως οἱ σύγχρονοί του ἥρωες, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὴν δόξα του χάρις σὲ πολεμικά γεγονότα³ τὸ κᾶτι αὐτὸ τὸ ἀνώτερο πού δημιούργησε τὸν ἥρωα Μελάμποδα ἔχει τὴν πηγὴ του στὶς κορυφαῖες σφαιρὲς τοῦ φτερουγίσματος τῆς σκέψης, ἐκεῖ δηλαδή πού ὁ δημιουργὸς τοποθετεῖ τὸ κέντρο τῆς ἀριστοκρατικῆς ἀρχιτεκτονικῆς του.

Ἀπὸ καμμιὰ σωζόμενη πηγὴ δὲν ἀναφέρεται νὰ μιάνθηκε ποτὲ ἀπὸ ἀνθρώπινο αἷμα. Οἱ σημαντικοὶ ἀθλοὶ του δὲν εἶναι ἄλλο τίποτα ἀπὸ μοναδικὲς γιὰ τὴν ἐποχὴ του θεραπείες ψυχονευρικῶν νοσημάτων, ὅπως οἱ περιπτώσεις τοῦ Ἰφίκλου, τῶν Προϊτίδων καὶ τοῦ Ἀλάθου⁴.

Ζεῖ καὶ κινεῖται μακρόβιος μέσα στὰ χρόνια πού τοποθετοῦνται οἱ μῦθοι τῆς Τύρυνθος, τῆς ἐκστρατείας τῶν Ἀργοναυτῶν, τῶν πολέμων τῶν ἐπτὰ ἐπὶ Θήβας καὶ τῆς θήρας τοῦ Καλυδωνίου κάπρου. Τὰ γεγονότα δὲν μᾶς τὸν παρουσιάζουν στὸ συνηθισμένο τύπο τοῦ μυθικοῦ ἥρωα ἀλλὰ σὰν ἓνα μεγαλοφυῆ πού ἀπὸ τὰ ἔργα του πῆρε τὴν μεγάλη του φήμη.

Γενάρης μιᾶς σειρᾶς μάντεων⁵ πού ἡ μυθολογία τοὺς θέλει σὰν τοὺς πῖδ περιφήμους τῆς ἐποχῆς τους, ὁ Μελάμπους σὰν ἱστορικὸ πρόσωπο καλύπτεται ἀπὸ τὴν βαρεῖα σκιά τῶν μύθων, ἡ ὁποία δὲν κατορθώνει ὅμως νὰ σβύση τὴν ἔντονη προσωπικότητά του, πού διαγράφεται φωτεινῆ ἀπὸ τὶς ιδιότητες τοῦ πρώτου γιατροῦ, τοῦ πρώτου φαρμακοθεραπευτῆ, τοῦ πρώτου ψυχαναλυτῆ καὶ τοῦ πρώτου μύστη.

Σύμφωνα μὲ τὰ κείμενα ὁ Μελάμπους εἶναι ὁ εἰσηγητὴς τῆς ἀρχέγονης λατρείας τῆς Ἀηοῦς⁶ καὶ πρῶτος φορέας καὶ δημιουργὸς τῶν φαλλικῶν ἐορτῶν καὶ τῆς λατρείας τοῦ Διονύσου, πού ἀπ' αὐτὸν μεταφέρθηκαν στήν Ἑλλάδα ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο ὅπου καὶ σπούδασε. Οἱ νέες λατρεῖες προσαρμόσθηκαν ἀπ' αὐτὸν πρὸς τὸ κλίμα, τὰ ἦθη καὶ τὰ ἔθιμα τοῦ τόπου του καὶ μὲ τὶς προϋπάρχουσες παραδόσεις. Τὸ ὄνομά του, ὅπως νομίζω, τοῦ τὸ ἔδωσαν οἱ συμπατριῶτες του ἐπειδὴ ἐρχόταν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, ὅπου εἶχε μείνει πολλὰ χρόνια,⁷ καὶ ὄχι γιὰ

1) Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ πού ὁ Rzach τοποθετεῖ στὰ ἄγνωστης προέλευσης (Hesiodus⁸ Fr. 205) νομίζω πὸς μᾶλλον ἀπὸ τὴν «Μελαμποδεία» προέρχεται.

2) Ὁ Ἀμυθάου ἦταν γυῖός τοῦ Κρηθέως, ὁ Κρηθεὺς γυῖός τοῦ Αἰόλου (Ἀπολλοδ. I.7,3)

3) Εἰδικὲς μελέτες γιὰ τὸν Μελάμποδα. Eckermann: Melampus und seine gesh. Göttingen 1840. J. De Wille: Melampe et les Proitides ἐν Rev. Arch. V. 1845. Pley: Μελάμπους ἐν RE⁹ (ὅπου πληρέστερη βιβλιογραφία) τελευταία μελέτη ἡ τοῦ Σ. Μαρινάτου: Ἰφίκλος καὶ Μελάμπους «Λαογραφία» IE' 1 σ. 44-49.

4) Γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν τῆς ψυχανάλυσης ἀπὸ τὸν Μελάμποδα σὰν βασικοῦ θεραπευτικοῦ μέσου σ' ὅλες τὶς ἰάσεις πού ἀναφέρονται σ' αὐτὸν μίλησα ἐπανελημμένως στὶς διαλέξεις τοῦ Ἀργειακοῦ συλλόγου «ὁ Δανάος». (1940—1943). Γιὰ τὸν Μελάμποδα ἔχω ἐτοιμὴ γενικὴ μελέτη ποῖ σύντομα θὰ ἐκδοθῆ.

5) Γιὰ τοὺς Ἐπιγόνους τοῦ Μελάμποδος δὲς Pley: RE⁹ ἐν λ. Μελάμπους καὶ Ὀμήρου ο. 223 κ.έ. Ἡροδ. VII 221 Πανο. VI. 17.6-1.34.3.-1.43.5. Θουκ. II. 102, Ovid. Met. IX. 413.

6) Ἀπὸ εἶναι ἐπίθετο τῆς Δήμητρος (πού τὸ πῆρε δταν μεταμορφώθηκε σὲ γοργὴ καὶ ἔφαχνε στήν Ἐλευσίνα γιὰ νὰ βρῆ τὴν Περσεφόνη). Ὀμήρου ε 125, λ 217, ε 326. Ὑμν. εἰς Δημ. 47, Ἡοίοδος Θεογ. 969.

7) Μελάμπους=ὁ Αἰγύπιος. Ὅπως εἶναι γνωστὸ ἀπὸ τὸν Ἀπολλόδορο II.1.4. ἡ Αἴγυπτος πρὶν πάρῃ τὴν ὀνομασία αὐτὴ ἀπὸ τὸν Αἴγυπτο, ἐλέγετο Μελαμπόδων χώρα, «ἀπὸ τὸ ἔχειν μέλαν τὸ πέδος» οἱ δὲ κάτοικοί της Μελάμποδες.

Ἡ ἴσση τῶν Προϊτίδων ἀπὸ τὸν Μελάμποδα στὸ ἱερὸ τῆς Ἀρτέμιδος Ἡμέρας. (Ἀπὸ φωτογραφία ἀμφορέως τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως) Πρώτη δημοσίευση.

τὴν αἰτία πού λέει ὁ Διευχίδης⁸ ὅτι τάχα μαύρισαν τὰ πόδια του, δταν ἦταν νήπιο ἀκόμα, ἐπειδὴ ἡ μητέρα του Δορίπη τὰ ἄφησε ἀκάλυπτα στὸν ἥλιο!

Στὸν Ὀμηρὸ ὁ Μελάμπους ἦταν γνωστὸς ἀπὸ τὴ μεγάλη του φήμη πού ὀρητικὰ κατέβαινε παφλάζοντας μέσα στὸ ρεῦμα τῶν μακρονῶν παραδόσεων καὶ θρύλων πού δημιούργησε ἡ μεγάλη του προσωπικότητα. Τὰ Ὀμηρικὰ ἔπη πολὺ λίγα κράτησαν ὅμως⁹ ἀπὸ τὴν πλούσια αὐτὴ παράδοση πού ἀργότερα κωδικοποιήθηκε μέσα σὲ ἓνα ἔπος τοῦ Ἡσιοδείου κύκλου πού

8) Ἀπόσπασμα στὰ σχόλια Ἀπολλ. τοῦ Ροδίου Ἀργον. I. 121 (R. Merkel. Lips. 1884).

9) Ὀμήρου B. 695 κ.έ. ο 221, 256, 289.-A. 287.

οἱ ἀρχαῖοι τὸ γινώριζαν μὲ τὸ ὄνομα «Μελαμποδεία»¹⁰ Τὸ ἔπος αὐτὸ δυστυχῶς χάθηκε (πιθανῶς μετὰ τὰ τελευταῖα Ρωμαϊκὰ χρόνια)¹¹ Ξαναζωντάνεψε ὁμοίως τὸν θρύλο σ' ὅλο αὐτὸ τὸ διάστημα ἀνανεώνοντας στὴν μνήμη τῶν Ἑλλήνων ὄχι μόνο τὸ ὄνομα ἀλλὰ καὶ τὶς τέχνες καὶ τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου τῶν προπάππου εὐεργέτη. Ἔτσι ἀνανεωμένη, διάχυτη καὶ φτερωτὴ ἢ παράδοση ἔφτασε ἕστερα ἀπὸ 400 χρόνια¹² στ' αὐτιὰ τοῦ Ἡροδότου. Μέσα στὸν νοῦ τοῦ μεγάλου αὐτοῦ ἱστορικοῦ συγκεντρώθηκε ὅλο τὸ σχετικὸ μὲ τὸν Μελάμποδα ὕλικό. Ὅταν ἀργότερα ὁ θεῖος ἱστορικός περιηγήθηκε τὴν Αἴγυπτο ἐπαλήθευσε τοὺς θρύλους γιὰ τὸν Μελάμποδα ἀπὸ τὶς πληροφορίες τῶν ἱερέων καὶ τῶν λογίων πού συνάντησε ἐκεῖ.¹³ Αὐτὴ τὴν φορὰ ξαναγράφηκε ἡ «Μελαμποδεία» καὶ ἔμεινε μέσα στὶς «Μοῦσες» τοῦ Ἀλικαρνασσία, ἱστορικοῦ, δνόμισυ χιλιάδες χρόνια, ἀποτυπωμένη στὶς πῖδ κάτω παραγράφους πού μεταφέρουμε στὴ μελέτη μας ἀπὸ τὸ Ἡροδότειο κείμενο:

— «Ἕλλησι γὰρ δὴ Μελάμπους ἐστὶ ὁ ἐξηγησάμενος τοῦ Διονύσου τὸ τε ὄνομα καὶ τὴν θυσίην καὶ τὴν πομπὴν τοῦ φαλλοῦ· ἀρεκέως μὲν οὐ πάντα συλλαβὼν τοῦ λόγου ἔφηγε, ἀλλ' οἱ ἐπιγενόμενοι τούτῳ σοφισταὶ μεζόνως ἐξέφηγαν· τὸν δ' ὦν φαλλὸν τὸν τῷ Διονύσῳ πεμπόμενον Μελάμπους ἐστὶ ὁ κατηγησάμενος, καὶ ἀπὸ τούτου μαθόντες ποιεῦσι τὰ ποιεῦσι Ἕλληνας. Ἐγὼ μὲν νῦν φημὶ Μελάμποδα γενόμενον ἄνδρα σοφὸν μαντικὴν τε ἐσωτῶ συσιῆσαι καὶ πυθόμενον ἀπ' Αἴγύπτου ἄλλα τε πολλὰ ἐσηγήσασθαι Ἕλλησι καὶ τὰ περὶ τῶν Διόνυσου, ¹⁴ ὀλίγα αὐτῶν παραλλάξαντα· οὐ γὰρ δὴ συμπεσεῖν γε φήσω τὰ τε ἐν Αἴγύπτῳ ποιεῦμενα τῷ θεῷ καὶ τὰ ἐν τοῖσι Ἕλλησι καὶ οὐ νεωστὶ ἐσηγμένα. Οὐ μὲν οὐδὲ φήσω δικῶς Αἰγύπτιοι παρ' Ἑλλήνων ἔλαβον ἢ τοῦτο ἢ ἄλλο κού τι νόμαιοι. Πυθέσθαι δέ μοι δοκεῖ μάλιστα Μελάμπους τὰ περὶ τὸν Διόνυσον παρὰ Κάδμου τε τοῦ Τυρίου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ ἐκ Φοινίκης ἀπικόμενον ἐς τὴν νῦν Βοιωτὴν καλεομένην χώραν». Ἡροδ. II. 49. (H. Kallenberg Teubner 1926).

Τὰ ὅσα λέγει ὁ Ἡρόδοτος ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Διόδωρος ὁ Σικελιώτης¹⁵ λέγοντας «Μελάμποδα δὲ φασὶ μετενεγκεῖν ἐξ Αἴγύπτου τὰ Διονύσῳ νομιζόμενα τελῖσθαι παρὰ τοῖς Ἕλλησι καὶ τὰ περὶ Κρόνον μυθολογούμενα καὶ τὰ περὶ τῆς Τιτανομαχίας καὶ τὸ σύνολο τῆς περὶ τὰ πάθη τῶν θεῶν ἱστορίας». Διοδ. Σικελ. I.97.4.

Ὅπως βγαίνει ἀπὸ τὸ χωρίο τοῦ Ἡροδότου ὑπῆρχε ζήτημα μεταξὺ Ἑλλήνων καὶ Αἰγυπτίων γιὰ τὸ ποιὸς ἀπὸ τοὺς δυὸ λαοὺς καθιέρωσε πρῶτος τὴ λατρεία τοῦ Διονύσου καὶ τὶς φαλλικὲς πομπές· καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ συμβιβάσῃ παρουσιάζοντας σὰν γνώμη του πῶς ὁ Μελάμποδος ἔμαθε τὴν λατρεία τοῦ Διονύσου ἀπὸ τὸν Κάδμο καὶ τοὺς συντρόφους του πού ἦρθαν ἀπὸ τὴν Φοινίκη στὴν Βοιωτία. Τοῦτο ὅμως δὲν συμβιβάζεται πρὸς τὰ ὅσα ὁ ἴδιος ὁ Ἡρόδοτος λέγει μέσα στὴν περιγραφή μιᾶς Αἰγυπτιακῆς Διονυσιακῆς ἐορτῆς, ἀπὸ ὅπου φαίνεται καθαρὰ πῶς δέχεται τὸ ὅτι ὁ Μελάμποδος μυήθηκε στὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου στὴν Αἴγυπτο.

«Τῷ δὲ Διονύσῳ τῆς δορτῆς τῆ δορπὴ χοῖρον¹⁶ παρὰ τῶν θυρέων σφάξας ἕκαστος διδοῖ ἀποφέρεισθαι τὸν χοῖρον αὐτῷ τῷ ἀποδομένῳ τῶν σβωτέων. Τὴν δὲ ἄλλην ἀνάγουσι δορτὴν τῷ Διονύσῳ Αἰγύπτιοι πλὴν χορῶν κατὰ ταυτὰ πάντα Ἕλλησι· ἀντὶ δὲ φαλλῶν ἄλλα σφι ἐστὶ

10) Τὰ ἀποσπάσματα εἶναι συγκεντρωμένα στὴν τρίτη ἔκδοση τοῦ Rzsch Hesiodus Lipsiae Teubner. Σημαντικότερα εἶναι τὰ ἀποσπ. 165. 166 πού προέρχονται ἀπὸ τὸ Β' Βιβλίον καὶ περιγράφουν τὴν θυσία τοῦ Μελάμποδος γιὰ τὴν ἴαση τοῦ Ἰφίκλου.

11) Ὁ Ἀθήναιος (Γ' μ.Χ. αἰ.) χρησιμοποιεῖ τὴν Μελαμποδεία XI, 498a καὶ 498b.

12) Γιὰ τὴν χρονικὴ ἀπόσταση Ὁμήρου καὶ Ἡροδότου πρβ. Ἡροδ. II. 53-54

13) Ἀπὸ ὅσα λέγει ὁ Διόδωρος ὁ Σικελ. I. 97.4 πληροφοροῦμεθα ὅτι οἱ Αἰγύπτιοι ἱερεῖς κρατοῦσαν χρονικὰ (ἰσραὶ βίβλοι) πού ἀπ' αὐτὰ ἀπεδείκνυαν ὅτι πολλοὶ ἐπιφανεῖς Ἕλληνες τῆς προϊστορικῆς καὶ ἱστορικῆς ἐποχῆς σπούδασαν ἐκεῖ.

14) Ἡ τέχνη τὸν ἀμφορέα τοῦ Μουσείου τῆς Νεαπόλεως (Heydemann 1760) παρουσιάζει τὸν Διόνυσον νὰ παρίσταται στὴν σκηνὴ τοῦ ἐξαγνισμού τῶν Προϊτίδων τὴν ὥρα πού ὁ Μελάμποδος ἤρμος φαίνεται σὰ νὰ διδάσκη τὶς ἠουχασμένες πιά νέες.

15) Ἡ πηγὴ τοῦ Διοδώρου φαίνεται καθαρὰ πῶς δὲν εἶναι τὸ χωρίο τοῦ Ἡροδότου. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει ὅτι καὶ ἀπὸ ἄλλες χαμένες σήμερα πηγές ἐμαρτυρεῖτο τὸ ἴδιο γεγονός. Ὁ Πανσανίας X.29.5. λέγει ὅτι «τὰ μὲν δὴ ἐς Διόνυσον πολλὰ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων λεγόμενα καὶ ὑπὸ Αἰγυπτίων ἐστίν».

16) Δὲν παραλείπω νὰ συσχετίσω μὲ τὴν εἰκόνα αὐτὴ, τὴν παράσταση τοῦ ἀπὸ τὸν de Witte δημοσιευθέντος σφραγιδολίθου ὅπου ὁ Μελάμποδος παρίσταται κρατώντας στὸ δεξιὸν χεῖρ ἕνα σφαγμένο χοιρίδιο καὶ μὲ τὸ αἶμα του ραντίζει τὶς ἐξαγνιζόμενες Προϊτίδες.

Ὁ Μελάμποδος (μεγέθυνση ἀπὸ τὸν ἀμφορέα τῆς Νεαπόλεως)

ἐξευρημένα ὅσον τε πηχυὰ ἀγάλματα νευρόσπαστα, τὰ περιφορέουσι κατὰ κόμας γυναῖκες¹⁷ νεῦον τὸ αἰδοῖον, οὐ πολλῶν τεω ἔλασσον ἐδὸν τοῦ ἄλλου σώματος· προγέεται δὲ αὐλός, αἱ δὲ ἔπονται ἀείδουσαι τὸν Διόνυσον. Διότι δὲ μέζον τε ἔχει τὸ αἰδοῖον καὶ κινεῖ μόνον τοῦ σώματος, ἐστὶ λόγος περὶ αὐτοῦ ἱερὸς λεγόμενος. Ἦδη ὦν δοκεῖ μοι Μελάμπους ὁ Ἀμυθένωρος τῆς θυσίης ταύτης οὐκ εἶναι ἀδαῆς ἀλλ' ἔμπειρος». Ἡροδ. II. 49 (H. Kallenberg).

Τὴν περιγραφή αὐτὴ μποροῦμε νὰ παραλληλίσουμε μὲ τὴν πρωτόγονη Ἑλληνικὴ Διονυσιακὴ ἐορτὴ πού περιγράφει ὁ Πλούταρχος στὰ «Ἡθικά» 221. (Vernardakis, Teubner)

«Ἡ πάτριος τῶν Διονυσίων ἐορτὴ τὸ παλαιὸν ἐπέμπετο δημοτικῶς καὶ ἰλαρῶς. Ἀμφορέους οἴνου καὶ κληματίς, εἶτα τράγον τις εἴλκεν ἄλλος ἰσχάδων ἄρριχον ἠκολούθει κομίζων, ἐπὶ πᾶσι δὲ ὁ φαλλός».

Οἱ ἀρχέγονες Διονυσιακὲς ἐορτές,¹⁸ ὅπως θὰ τὶς δίδαξε ὁ Μελάμποδος στοὺς πρωτοεὐθέντες σφραγιδολίθου ὅπου ὁ Μελάμποδος παρίσταται κρατώντας στὸ δεξιὸν χεῖρ ἕνα σφαγμένο χοιρίδιο καὶ μὲ τὸ αἶμα του ραντίζει τὶς ἐξαγνιζόμενες Προϊτίδες.

17) Δὲν πιστεύω πῶς θὰ ἦταν ἄσχετες αἱ «παρθέναι τραγηφόροι» τοῦ Ἡουχίου ἐφ' ὅσον ὁ Α. Χ. Κατῆς ἀπέδειξε ὅτι τράγος=φαλλός. «Πνεῦμα» 1943.

18) Δηλαδή τῆς πρώτης περιόδου τῆς εἰσαγωγῆς τῆς Διονυσιακῆς λατρείας στὴν Ἑλλάδα πρὶν ἀπὸ τὰ αἰματηρὰ ἐπεισόδια πού συνοδεύουν τὴν λεγομένη «κάθοδο» τοῦ Διονύσου. Ἀπολλιδ. III.5.1-4.

*Ομηρος (Σ 560—592, Λ. 320) και ο Ἡρόδοτος μᾶς λέγει καθαρά πῶς «οἱ ἐπιγεγόμενοι τούτω (Μελάμποδι) σοφιστὰι μειζόνως ἐξέφηναν». Κατὰ τὸν Διόδωρο τὸν Σικελιώτη. ¹⁹⁾ ἔκτος ἀπὸ τὸ φύτευμα τῆς ἀμπέλου καὶ τὴν κατασκευὴ τοῦ οἴνου ὁ Διόνυσος δίδαξε στίς μὴ γόνιμες γιὰ καλλιέργεια ἀμπέλου περιοχὰς τὴν καλλιέργεια τῶν «πυρῶν» ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔδειξε πῶς νὰ βγάξουν οἱ ἄνθρωποι ἓνα ποτὸ ὕχι κατώτερο ἀπὸ τὸν οἶνο σὲ γεύση καὶ σὲ ἄρωμα πού τὸ ὠνόμασε ζῦθον ²⁰⁾. Στὸ σημεῖο αὐτὸ ἡ λατρεία τοῦ Διονύσου συμπίπτει μὲ τὰ μυστήρια τῆς Δήμητρος καὶ γι' αὐτὸ ἔχει κοινὸ μ' αὐτὴν τὸ ἐπίθετο «θεσμοφόρος» ²¹⁾.

Τὰ ὅσα λέγει ὁ Διόδωρος, συνδέει μὲ τὸν Μελάμποδα χωρὶο τοῦ Κλήμεντος τοῦ Ἀλεξανδρέως πού στηρίζεται σὲ ἄγνωστες σὲ μᾶς πηγές. Σύμφωνα μ' αὐτὲς τὴν λατρεία τῆς Δήμητρος ²²⁾ τὴν ἔφερε ὁ Μελάμπους ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο, πού ὅπως μαρτυρεῖται ἀπὸ τὰ ἄλλα χωρία πού παραθέσαμε πὺ ἀνω ὑπῆρξε ἡ ἀφετηρία τῆς Διονυσιακῆς λατρείας καὶ τῶν τελετῶν γιὰ τὴν Ἑλλάδα. Ἔτσι ὁ Μελάμπους παρουσιάζεται σὰν καθιερωτῆς τῶν Ἑλεναίνων μυστηρίων πού εἶναι τὸ κύριο μέρος τῆς λατρείας τῆς Δήμητρος. «Μελάμποδα δὲ τὸν Ἀμυθάνου» ἄλλοι φασὶν ἐξ Αἴγυπτου μετακομίσαι τῆ Ἑλλάδι τὰς Δήμητρος ἑορτάς, πένθος ὑμνοῦμενον». *Κλημ. Ἀλεξανδρ. Προτροπετ. II.10.1-3.*

Ὁ Μελάμπους κατὰ τὰ ὅσα εἶπαμε εἶναι ὁ πρῶτος μύστης πού ἐκλαίκευσε μὲ συμβολικὸ τρόπο τὰ μυστικὰ τῆς γνώσης, εἰσάγοντας στὴν Ἑλλάδα τὴν λατρεία καὶ τὰ μυστήρια τοῦ Διονύσου καὶ τῆς Δήμητρος γιὰ νὰ ἀνακουφίσῃ τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ ἀπὸ τὴν ἀγωνία, τὸν τρόμο καὶ τὸν οἶκτο καὶ νὰ ὀδηγήσῃ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἀρετὴ καὶ τὴν πρόοδο. Τὸ πέρασμα χιλιάδων χρόνων δὲν ἐμποδίζει τὸν μελετητὴ πού ἐρευνᾷ τὰ ἐλάχιστα στοιχεῖα πού ἀπόμειναν ἀπὸ τὴν σημαντικὴ ἐπὶ πείρα τὸν δρόμο πού ἀκολούθησε τὸ ἀρχαῖο Ἑλληνικὸ πνεῦμα νὰ προσκαθῆσῃ νὰ τὸν κατατάξῃ πάλι στὴν θέση, πού προσωρινὰ τοῦ στέρησε ὁ «πανδαμάτωρ χρόνος».

Γ. Α. ΤΣΟΥΚΑΝΤΑΣ

Ὁ ἐξαγνισμὸς τῶν Προιτίδων ἀπὸ τὸν Μελάμποδα (ἀπὸ σφραγιδολίθου Ἑλληνικῆς τέχνης).

19) Διοδ. Σικελιώτης. II. 48. 9.

20) Εἶναι γνωστὸ πῶς στὴν Αἴγυπτο ἔπιναν ἓνα ποτὸ πού οἱ μεταγενέστεροι τὸ εἶπαν «ζεθός» ὁμοίω μὲ τὴ σημερινὴ μπύρα πρὶν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς Γ' Δυναστείας. Πρβ. τὰ ὅσα λέει ὁ Ἡρόδοτος περὶ «κρηθίνου» καὶ «ἀμπελίνου» οἴνου τῶν Αἰγυπτίων II. 60 II, 70.

21) Πρβ. *Rocher* Epitheta Deorum ἐν λ. Διόνυσος καὶ Δημήτηρ.

22) Πρβ. ὑπόσημ. 6.

ΜΥΣΤΙΚΗ ΠΟΡΕΙΑ

ΥΠΑΡΧΕΙ ἴσως στὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου, ἓνα ἀόρατο νῆμα, πού συνδέει τὰ χρονικὰ ὅρια τῆς ὑπάρξεώς του καὶ προσδιορίζει μὲ μίαν ταυτότητα συνεχείας, τὴν ἀφετηρία καὶ τὸ τέλος τῆς πορείας του. Αὐτὴ ἡ ἀπροσδιόριστη, ἀλλὰ ὑπαρκτὴ συνοχή, τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, εἶναι ἡ ἀντανάκλαση μιᾶς φυσικῆς ἀντιστοιχίας μεταξὺ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ συγγενοῦς ἀνθρώπινου κύκλου, ὅπου ἀνήκει. Εἶναι ὁ μυστικὸς νόμος, πού καθορίζει τὸν ἐσωτερικὸ ρυθμὸ, τῆς συλλογικῆς πορείας. Εἶναι τὸ πνεῦμα τῆς παραδόσεως τοῦ λαοῦ, πού καλύπτει τὴν ἀτομικὴ ζωὴ καὶ μεταγγίζεται στὴν ψυχὴ ὅλων τῶν ἀνθρώπων, πού ζοῦν στὸ ἴδιο φυσικὸ κλίμα, ἀναπνέουν τὸν ἴδιο ἀέρα καὶ θερμαίνονται ἀπὸ τὸν ἴδιο ἥλιο.

Αὐτὸς ὁ συλλογικὸς παλμὸς, σφραγίζει τὴν ἱστορία κάθε λαοῦ. Μεταδίδεται ὁμοίω στίς καρδιὰς τῶν ἀνθρώπων, πού τὸν συγκροτοῦν. Προσδιορίζει τίς κοινὲς ἐπιτυχίες καὶ ἀνάγκες.

Τίς συλλογικὲς ἐπιθυμίες, τίς ἀπογοητεύσεις, τίς ἐλπίδες καὶ τοὺς δραματισμούς.

Ὅ,τι εἶναι κοινὸν καὶ οὐσιώδες καὶ ἐγγίζει τὸ συναίσθημα, τὸ βάθος τῆς ὑπάρξεως τῶν ἀνθρώπων, πού ἔχουν πλαστεῖ ἀπὸ τὸ ἴδιο χῶμα, τῆς ἴδιας γῆς. Χαρακτηρίζει μὲ τὴν ὁμοιότητα τῆς συνεχείας τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον τοῦ ἴδιου λαοῦ, τὸν καταλυτικὸ ἢ δημιουργικὸ του ρόλο στὴ συγκρότηση τῆς κοινωνικῆς ζωῆς, τῆς ἀνθρώπινης κοινωνίας. Καὶ αὐτὸ δὲν εἶναι μιὰ τυχαία, ἀπρόβλεπτη πορεία. Ὅφείλεται στὴ διαφορὰ τῆς ποιότητος τοῦ ἀρχικοῦ κυττάρου· στὸ φυσικὸ κλίμα ὅπου γεννήθηκε καὶ ἀναπτύσσεται. Στὴ δύναμη ἢ τὴν ἀδυναμία πού αὐτὸ τοῦ κληροδοτεῖ. Στὴν ἀξία του.

Αὐτὴ εἶναι ἡ μοῖρα, ἡ Θεὰ πού κρατᾷ τὸ νῆμα τῆς τύχης τῶν ἀνθρώπων, πού τοὺς ὀδηγεῖ καὶ τοὺς κατευθύνει, μὲ μίαν ἀπροσδιόριστη γιγάντια δύναμη καὶ ὑποτάσσει, ἀβίαστα, ἐλεύθερα, τὴν κοινὴ βούληση, γιατί ἀνταποκρίνεται στὸ κοινὸ συναίσθημα καὶ ἀποτυπώνει αὐτὴν τὴν ἴδια τὴν ψυχὴ τοῦ συγγενοῦς ἀνθρώπινου κύκλου.

Γιατὶ ἐκφράζει, τὴν ἀνάγκη, τὴν ἐπιθυμία, τῆς πραγματοποιήσεως ἑνὸς φευγαλέου κοινοῦ δραματισμοῦ, πού ἡ δύναμη ἑνὸς μόνου ἀτόμου δὲν ἀρκεῖ νὰ τὸν προσεγγίσει, ἀλλὰ μόνον τῆς συλλογικῆς μυστικῆς πορείας ἢ ἐπιτυχία τὸν πραγματοποιεῖ. Γι' αὐτὸ ἐπιβάλλεται, μὲ τὴν ἴδια μας βούληση, τὸν ἴδιο μας τὸν ἑαυτὸ καὶ χαρακτηρίζει τὴν ἱερότητα, τοῦ συλλογικοῦ, τοῦ συγγενοῦς, ἑνοστικτοῦ.

Ὁ κάθε λαὸς ἔχει τὴ δική του Θεά. Ὅδηγεῖται ἀπὸ χωριστὴ μοῖρα, σὲ μιὰ δική του πορεία. Καὶ αὐτὴν πρέπει νὰ ἀναζητεῖ. Αὐτῆς πρέπει νὰ ὑπηρετεῖ τοὺς σκοπούς. Γιατὶ ὅταν οἱ λαοὶ χάνουν τὴν πορεία τους ἢ παύουν νὰ τὴν ἀναγνωρίζουν, αὐτὸ σημαίνει παρακμὴ, κρίση ἢ θικὴ. Αὐτὸ δείχνει ὅτι κινδυνεύει ἢ χωριστὴ τους ὑπαρξὴ. Καὶ τότε τὰ ἄτομα, ἔχουν χρέος νὰ ἀντιδράσουν ἐγκαίρως. Νὰ ἀποκτήσουν συνείδηση τῶν ἀδυναμιῶν τους, γιὰ νὰ τίς καταπολεμήσουν· τῆς παρουσίας στάθμης, τῆς ἀξίας τους, γιὰ νὰ τὴν βελτιώσουν.

Ἡ δύναμη τῆς ἀξίας ἑνὸς λαοῦ ἀποτυπώνεται στὴν παράδοσή του. Καὶ ὅσο πὺ ἰσχυρὸ εἶναι τὸ ἀρχικὸ κύτταρο, πού τὴ γέννησε τόσο περισσότερο χρόνο συγτηρεῖται ἀκμαία καὶ

ἀναλλοίωτη. Ἡ μακρὰ παράδοση δὲν σημαίνει, ὡστόσο, πάντοτε σταθερότητα τῆς ἀξίας. Γιατί ἡ ἀξία βρίσκεται στὴ δύναμη τῆς ἀνανεώσεως.

Γι' αὐτὸ ἡ παράδοση τοῦ κάθε λαοῦ πρέπει νὰ ἀναδιπλώνεται σὲ μιὰ σταθερὴ ἀνανεύμενη προοδευτικὴ πορεία, νὰ ἀνταποκρίνεται κάθε φορὰ στὶς ἀνάγκες τῆς παρούσης κοινωνικῆς ζωῆς, νὰ μεταφέρει τὸν παλμὸ τοῦ κοινοῦ δραματισμοῦ, νὰ ἐκφράζει τὸ «δέον γενέσθαι», πὺ ξεασφαλίζει τὴν ἱστορικὴ συνέχεια καὶ συνδέει τὸ παρελθόν, τὸ παρὸν καὶ τὸ μέλλον, σὲ μιὰ ἀδιάσπαστη ἐνότητα.

* * *

Ἡ ἑλληνικὴ ζωὴ ἀρχίζει ἀπὸ τὸ μῦθο τῆς ὑπάρξεως τοῦ ἀνθρώπου. Συνεχίζεται μὲ τοὺς θρύλους τῶν ἑλληνικῶν πραγματοποιήσεων, μὲ τὸ ὄνειρο, τὴν εὐαισθησία, τὴν σοφία, τὴν τέχνη, τὴ Δημοκρατία, τὴν ἁρμονία. Τὴν μυστηριακὴν συνέχιση μιᾶς ἱστορίας, μὲ ἀδιάσπαστη ἐνότητα, πὺ συντηρεῖ τὸ γνήσιο πυρῆνα τοῦ πρώτου κυττάρου.

Καὶ ἔχουμε χρέος τῆ συνοχῆ αὐτῆ τῆς παραδόσεως νὰ συντηρήσουμε. Νὰ συνεχίσουμε τὴ μυστικὴ πορεία τοῦ ἔθνους. Αὐτὸ εἶναι τὸ αἶτημα τῆς παρούσης στιγμῆς.

ΝΙΚΟΣ Δ. ΠΟΥΛΙΟΠΟΥΛΟΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΗ ΕΝΩΣΙΣ—“ΑΙΩΩΝΗ,,
ΕΚΔΡΟΜΑΙ ΠΑΣΧΑ

- α' ΛΕΒΑΔΕΙΑ—ΑΡΑΧΩΒΑ—ΔΕΛΦΟΙ—ΧΡΙΣΟ—ΙΤΕΑ
— ΔΕΣΦΙΝΑ — ΔΙΣΤΟΜΟΝ — ΟΣΙΟΣ ΛΟΥΚΑΣ
— ΑΝΤΙΚΥΡΑ—ΔΑΣΚΑΛΕΙΟ.
β' ΑΓΡΙΝΙΟΝ—ΒΟΝΙΤΣΑ—ΛΕΥΚΑΔΑ
γ' ΘΗΡΑ (Σαντορίνη)

Περισσότερας πληροφορίας εἰς τὰ γραφεῖα μας:

Ὁδὸς Νίκης 20—Τηλ. 24.106

ΠΡΟΟΡΦΙΚΟΙ: ΟΙ ΕΚΣΤΑΤΙΚΟΙ ΟΠΤΑΣΙΑΣΤΑΙ

ΓΝΩΡΙΖΟΥΜΕ μόνο στὴν κατάσταση τῆς παρακμῆς τὴ μαντικὴ καὶ καθαρτικὴ κίνηση καὶ ὅ,τι ἀπ' αὐτὴν προήλθε. Δίπλα σὲ μιὰ ἐπιστήμη πὺ κατεύθυνε σοβαρὰ τὰ βλέμματά της πρὸς τὶς πραγματικὲς καὶ ἐσώτερες αἰτίες τῶν φαινομένων πὺ ἐπιτελοῦνται στὸ εὐρὸ σύμπαν καὶ στὸ μικρόκοσμο πὺ ἀποτελεῖ ὁ ἄνθρωπος· παράλληλα πρὸς μιὰν ἱατρικὴ πὺ ἀναζητοῦσε μὲ λιτότητα καὶ περὶσκεψη τὶς ἀναγκαῖες βιοτικὲς συνθήκες γιὰ τὸν ὕγιη καὶ τὸν νοσοῦντα, ἡ καθαρτικὴ, ἡ μαντικὴ καὶ ὅλες οἱ χιμαιρες πὺ ἀπέρρευσαν ἀφθονα ἀπ' αὐτές, παρέμειναν ὡς ὑπόλειμμα ξεπερασμένων ἰδεῶν, πάντοτε ζωντανῶν καὶ ἐνεργῶν στὰ βαθύτατα στρώματα ἐνὸς λαοῦ, πὺ τίποτα δὲν μπόρεσε νὰ τὸν ἀποσπάσει ἀπ' τὶς ἀρχαῖες πίστεις, καὶ πὺ τὶς περιφρονοῦσαν οἱ μορφωμένοι, οἱ λυτρωμένοι ἀπὸ τὶς προλήψεις καὶ πὺ σ' αὐτές ἔβλεπαν μιὰ ταπεινωτικὴ ἀπάτη καὶ τεχνάσματα ἐπαιτῶν καλογήρων.

Ἔτσι αὐτὴ ἡ δημιουργία τοῦ θρησκευτικοῦ ἐνστικτοῦ μπορεῖ στὴν ἀρχὴ νὰ μὴν παρουσιάστηκε ὅπως ἔγινε ἀργότερα. Μιὰ κίνηση ὅπου τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν ἐνδιαφερόταν ζωηρὰ καὶ πὺ τὰ ἑλληνικὰ κράτη τὸ ἄφισαν νὰ ἐξασκήσει σὲ πολλὰς περιπτώσεις τὴν ἐπίδρασή του στὴν ἀνάπτυξη τῶν θρησκευτικῶν τους θεσμῶν, θὰ ἐγνώρισε καὶ μιὰν ἐποχὴ πλήρους δικαιώματος ὑπάρξεως. Θὰ ἀνταποκρινόταν ἐπίσης στὶς ἀνάγκες μιᾶς ἐποχῆς ὅπου ἡ ἀφυπνισμένη ἤδη διαίσθηση τῶν ἐξαιρετικῶν περίπλοκων σχέσεων, πὺ ὑφίστανται ἀνάμεσα σὲ κάθε τι τὸ ὑπάρχον καὶ τὸ γινόμενον, θὰ μποροῦσε ἀκόμα νὰ ἀρκεῖται σὲ μιὰ θρησκευτικὴ ἐρμηνεία ὅλων τῶν φαινομένων, καὶ πίστευε σοβαρὰ πὺς μόνον μερικοὶ ἐκλεκτοὶ μποροῦσαν νὰ εἰσδύσουν ὡς τὸν κόσμο τῶν πνευμάτων, πὺ ἀπλώνεται ἀκαθόριστα γύρω ἀπ' τὸ κάθε τι.

Κάθε ἐποχὴ εἶχε τὴ δική της ἰδέα γιὰ τὴ «Σοφία». Κάποιον καιρὸ τὸ πρότυπο τοῦ «Σοφοῦ», τοῦ ἀνθρώπου πὺ ὑψωνόταν μὲ τὴν ἴδια του τὴ δύναμη στὴν ἀνώτερη νόηση καὶ τὴν πνευματικὴ δύναμη, ἐνσαρκωνόταν σὲ μερικὲς μεγάλες μορφές, πὺ φαίνονται νὰ πραγματοποιοῦν τὸ ἰδεώδες τῆς ἐπιστήμης καὶ τῆς δράσης τοῦ ἐκστατικοῦ δραματιστῆ καὶ τοῦ ἐξαγνιστῆ ἱερέα. Ἀφηγήσεις κατὰ τὸ ἥμισυ μυθικὲς μᾶς μιλοῦν γιὰ τοὺς μεγάλους διδάσκαλους τῆς μυστηριώδους ἐπιστήμης, πὺ διαθέταν μᾶλλον μαγικὴ δύναμη καὶ ὄχι καθαρὰ λογικὴ συνείδηση τῆς σκοτεινῆς ἀρχῆς τῆς φύσης. Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅμως εἶχαν ὀδηγηθεῖ ἀπ' τὴν πράξη τῆς τέχνης τους ν' ἀναζητήσουν τοὺς λόγους πὺ θὰ δικαίωναν θεωρητικὰ τὴν ἐξουσία πὺ ἀσκούσαν. Δὲν μποροῦμε νὰ τοὺς ἀποκαλέσουμε οὔτε φιλόσοφους, οὔτε νὰ δοῦμε σ' αὐτοὺς τοὺς πρόδρομους τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφίας· τὰ βλέμματά τους στρέφονται πρὸς μιὰ κατεύθυνση ἀπ' ὅπου τὸ φιλοσοφικὸ πνεῦμα κατενόησε πὺς ἔπρεπε νὰ ἀπομακρυνθεῖ γιὰ νὰ λυτρωθεῖ καὶ πραγματικὰ ἀπομακρύνθηκε, ὄχι ὡστόσο ἀδίστακτα καὶ δίχως ἐπαναδρομές. Τοποθετήθηκαν κογτὰ στοὺς μάγους καὶ στοὺς ἐξορκιστὲς πὺ, τὴν αὐγὴ τῆς διανοητικῆς ἱστορίας τῶν πολιτισμένων λαῶν, προ-

πορεύονται συνήθως από τόν φιλόσοφο, πρώτα αξιοσημείωτα πρότυπα τοῦ ἔρευνοῦντος ἀνθρώπου. "Ολοι ἀνήκουν στήν κατηγορία τῶν ἑκστατικῶν ὀπτασιαστῶν καί τῶν καθαρτῶν ἱερέων.

Ἀπό τοὺς ὑπερβόρειους, ἀπό τὴ μακρυνὴ χώρα τῶν θαυμάτων ὅπου ὁ Ἀπόλλων χανόταν τὸ χειμῶνα, ἂν πιστέψουμε τὸ θρύλο, ὁ Ἄβαρας, ἅγιος ἄνθρωπος σταλμένος ἀπ' τὸ θεὸ καί πού δὲν τοῦ χρειαζόταν καμμιά τροφός: Κρατώντας στὸ χέρι του τὸ χρυσὸ βέλος, σύμβολο τῆς ἀπολλώνειας φύσης του καί ἀποστολῆς του διάτρεχε τὸν κόσμον, ἀποδιώχνοντας τίς ἀρρώστειες μὲ μαγικὰς θυσίαις, προλέγοντας τοὺς σεισμοὺς καί τίς ἄλλες θεομηνίαις. Διάβαζαν ἀκόμα στὴ μεταγενέστερη ἐποχὴ, προσηλυτεῖαι καί «ἐξαγνισμοὺς, πού κυκλοφοροῦσαν μὲ τὸ ὄνομά του...

Παρ' ὅλα αὐτὰ ὅσον ἀποσπασματικὰ καί ἐλλειπτεῖς καί ἂν εἶναι οἱ πληροφορίες μας γιὰ τοὺς σοφοὺς αὐτῆς τῆς ἐποχῆς, ὅπου ἡ φιλοσοφία ἐκυοφορεῖτο, μᾶς ἀφίνουν ὥστόσο ν' ἀντιληφθοῦμε πῶς ἡ διανοητικὴ τάση τους τοὺς ὀδηγοῦσε πρὸς τὸν ἀσκητισμὸν, ὅπως τὸ δείχνουν καθαρά οἱ νηστεῖαι τοῦ Ἄβαρα καί τοῦ Ἐπιμενίδη.

Τὸ ἀσκητικὸ ἰδεῶδες δὲν ἔλειπε ἀκόμα καί ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλὰ ὅσο βαθειὰ κι' ἂν εἶναι ριζωμένο σὲ ὀρισμένες περιοχάς, θὰ παραμένει πάντα στοιχεῖο ξένο, πού τὸ ἰδιοποιήθηκαν ὀρισμένοι πνευματιστὲς ἐνθουσιαστὰς, ἀλλὰ πού παρουσιαζόταν ὡς κάτι παράδοξον, σχεδὸν ὡς μίαι αἴρεση, ἀναφορικὰ μὲ τίς κυριαρχοῦσαι γιὰ τὴ ζωὴ ἰδέαις. Ἡ δημόσια λατρεία περικλείνει βεβαίως τὰ σπέρματα τῆς ἀσκητικῆς ἠθικῆς· ὁ ἀσκητισμὸς ὅμως δὲν βρῆκε τὴν πλήρη του ἀνάπτυξιν στὴν Ἑλλάδα παρὰ μόνον σὲ μειοψηφίαις μὲ περιορισμένο κύκλον, καί μὲ θεολογικὴ ἢ φιλοσοφικὴ τάση· οἱ «σοφοί», πού οἱ θρύλοι τοῦ Ἄβαρα, τοῦ Ἐπιμενίδη, μᾶς δίνουν τὸ ἰδεῶδες πορτραῖτό τους, δὲν ἦσαν, ἀτομικά, ἀπομακρυσμένοι, ἀπ' τὸ ἀσκητικὸ ἰδεῶδες. Ὡστόσο δὲν θὰ ἀργοῦσε νὰ γίνῃ ἡ ἀπόπειρα, δηλαδή νὰ ἰδρυθεῖ καί μίαι κοινότητα σ' αὐτὸ τὸ πεδῖον (Ὀρφικοί).

(Μετάφρ. Κ. Μ.)

ERBIN PÖNTE

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

(Ἀναγγέλλονται βιβλία καί ἄλλα ἐντυπα τὰ ὅποια στέλλονται εἰς τὴν διεύθυνσιν τοῦ περιοδικοῦ «Αἰξωνή» ὁδὸς Νίκης ἀριθ. 20, Ἀθήνας).

ΒΙΒΛΙΑ: Πάνου Δ. Μητσοπούλου: Ἡ προστασία τοῦ ἀνθρώπινου μόχθου καί τὸ πνεῦμα τῆς—Μήνυμα καταγωγῆς, σχ. 8^ο σελ. 78. Ἀθήναι 1955.

Ἐλένης Δαυπίρη: Τὸ πρόβλημα Λασκαράτου, σχ. 8^ο σελ. 23. Πάτραι.

Δλ. Ν. Οἰκονομίδου: Πόθεν οἱ ἐν Ἀττικαῖς ἐπιτυμβίαις «Ἀθηναῖοι». Ἀνάτυπον ἐκ τοῦ 19ου τομ. «Ἀρχαίου Πόντου» (Ἐπιγραφικὴ μελέτη), σχ. 8^ο σελ. 181—187, Ἀθήναι 1954.

Δεάνδρου Ν. Μίχα: Παλιὰ μουσικὴ — Τραγούδια τοῦ πολέμου καί τῆς ζωῆς. Σχ. 8^ο σελ. 80. Ἀθήναι 1955.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ: «Ἑπτανησιακὰ Φύλλα» φιλολογ. λαογραφ. καί ἱστορικὴ ἔκδοσις. Διευθ. Ντίνος Κονόμος—Περιοδ. Β' φύλλα 6 καί 7, Ἀθήναι 1955.

«Κωπηλατικὰ Νέα», δελτίον Ἑλλην. κωπηλατ. Ὀμοσπονδίας. Τευχ. 4ον καί 5ον, Ἀθήναι 1955.

«Ζήνων», δελτίον Φυσιολατρ. Συνδ. Πειραιῶς—Ἀφιέρωμα στὰ 50 χρόνια λογοτεχν. δημιουργίας τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ κ. Σπύρου Μελά. Πειραιεὺς 1954.

«Τὸ νησάκι μας ἢ Κέα» μην. περιοδικόν Διευθ.: Κ. Χαρτοφυλακίδης, τευχ. 34)1955.

«Ἐκδρομικὰ Χρονικά» μην. δελτίον Ὀμοσπ. Ἐκδρομικῶν Σωματ. Ἑλλάδος, τευχ. 13, 14, 15 Ἀθήναι 1955.

ΑΙΞΩΝΙΚΑ

—Εἰς τὴν Γλυφάδα, τὸ γραφικὸν προάστιον τῶν Ἀθηνῶν, πού συνορεύει μὲ τὴν Αἰξωνή, συνεστήθη σωματεῖον ὑπὸ τὴν ἐπωνυμίαν «Ναυτικὸς Ὀμιλὸς Γλυφάδας» (Ν.Ο.Γ.), μὲ σκοπὸν τὴν καλλιέργειαν τῆς ἀγάπης πρὸς τὴν θάλασσαν, τὴν διάδοσιν τῶν ναυτικῶν ἐν γένει ἀγωνισμάτων καί τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ θαλασσοῦ τουρισμοῦ.

—Ἡ Ἑταιρία Οὐλέν εἰς ἀπάντησιν ἐπιστολῆς μας ἀπὸ 2 Ἰουλίου 1954 μᾶς πληροφορεῖ τὴν 22 Ἰανουαρίου 1955, ὅτι ἡ ἐπέκτασις τοῦ δικτύου ὑδρεύσεως Ἀθηνῶν πού θὰ περιλάβῃ καί τὴν περιοχὴν τῆς Αἰξωνῆς θὰ πραγματοποιηθῇ συντόμως. Καί κατὰ τὰς βασίμους ἐπίσης πληροφορίας τοῦ ἀρχιμηχανικοῦ τῆς Ἑταιρίας ἡ ἐπέκτασις μέχρι τῆς πλάζ Γλυφάδας—ἀπόστασις χίλια μέτρα ἀπὸ τὴν Αἰξωνήν—θὰ ἔχει συντελεσθῇ μέχρι τὸ τέλος τοῦ Ἰουλίου περίπου.

—Τὸ Δ. Σ. ἀπεφάσισε νὰ ὑποβοηθῇ τὴν ἐναρξιν τῆς ἐπεκτάσεως αὐτῆς τοῦ δικτύου ὑδρεύσεως, ὥρισε δὲ ἐπιτροπὴν ἐκ τῶν κ.κ. Ι. Ἀλεξοπούλου Προέδρου, Α. Παπαγιαννοπούλου Γεν. Γραμματέως καί Ν. Πουλιόπουλου Νομικοῦ Συμβούλου, ἡ ὁποία ἐπεσκέφθη καί συνειργάσθη μὲ τὸν Γενικὸν Διευτὴν καί ἀρχιμηχανικὸν τῆς Ἑταιρείας Οὐλέν. Ἀπεφασίσθη ἡ ταχεῖα ἐκπόνησις τῆς μελέτης τοῦ ὅλου δικτύου, κεντρικοῦ ἀγωγοῦ καί ἀγωγῶ ἐσωτερικῆς ὑδρεύσεως, καί ἡ προκήρυξις διαγωνισμοῦ γιὰ τὴν προμήθεια τῶν σωλῆνων. Τὸ ὅλον ζήτημα τῆς ὑδρεύσεως καί ἡ ἔγκρισις τῆς σχετικῆς δαπάνης, θὰ τεθῇ ὡς θέμα εἰς τὴν προσεχῆ τακτικὴν Γενικὴν Συνέλευσιν τῆς «Αἰξωνῆς».

* * *

—Μετά τίς ἀρχαιρεσίαις τῆς «Ἐπιστημονικῆς Φυσιολατρικῆς Ἑνώσεως» τὸ νέον Διοικητικὸν Συμβούλιον καθηρτίσθη εἰς Σῶμα ὡς ἑξῆς: Πρόεδρος: Ἰωσήφ Παπαδόπουλος, Ἀντιπρόεδρος: Γ. Σταμπολῆς, Γεν. Γραμματεὺς: Ἄνδρ. Παπαγιαννόπουλος, Εἰδ. Γραμματεὺς: Δ. Ἀθανασιάδης, Ἐφορός: Ἀθ. Κόλλιας, Ταμίας: Α. Κουντούρωφ, Σύμβουλοι: Ι. Καψαμπέλης, Δ. Παπαδημόσιος, Ν. Στυμφαλιάδης καί ἀναπληρωματικοί: Α. Καίρης, Δ. Δικόπουλος καί Ι. Δημητράκοπουλος.

—Ὅλες οἱ ἐκδρομὲς τοῦ διμήνου προγράμματος (Ἰανουάριος—Φεβρουάριος 1955) τῆς συνεργαζομένης μὲ τὴν Αἰξωνή «Ἐπιστημ. Φυσιολατρικῆς Ἑνώσεως» ἐσημείωσαν ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχία σὲ συμμετοχὴ ἐκλεκτοῦ κύκλου διανοουμένων καί φυσιολατρῶν καί σὲ ἐκδηλώσεις πνευματικοῦ καί καλλιτεχνικοῦ περιεχομένου.

—Στὴν ἐκδρομὴ τῆς Καισαριανῆς μίλησεν ὁ ἀρχαιολόγος κ. Ἄνδρ. Παπαγιαννόπουλος—Παλαιὸς μὲ θέμα τὴν ἀρχαία καί Χριστιανικὴ ἱστορία καί μνημειολογία τοῦ τόπου. Ἡ πεζοπορικὴ ὁμάδα ἀνέβηκε στὴ Μονὴ Ἀστερίου Ὑμηττοῦ.

—Στὴν Παιανία (Λιόπεσι), μετὰ τὸ γεῦμα καί τὸ κόψιμο τῆς πίτας μίλησεν στὴν αἴθουσα τοῦ Γυμνασίου, κατὰμεστη ἀπὸ ἐκδρομῆς καί πλῆθος ἄλλου κόσμου, ὁ κ. Δ. Παπαδημόσιος γιὰ τὴν «Πολιτικὴ καί δικανικὴ προσωπικότητα τοῦ ρήτορος Δημοσθένους» καί ὁ κ. Ἄλκης Οἰκονομίδης γιὰ τὸ «Δημάδην τὸν Παιανία, τὸν ἀπὸ κόπης ρήτορα».

—Στὸ Τελεστήριον τῆς Ἑλευσίνας μετὰ τὴν προεἰσαγωγὴν γιὰ τίς ἀρχαιότητες ἀπὸ τὸν κ. Δ. Παπαδημόσιον ὁ λογοτέχνης κ. Μ. Καλλωναῖος μίλησε μὲ θέμα τὰ «Ἑλευσίνια Μυστήρια—Γιορτὴ τῆς Γῆς». Ἐγένετο ἐπίσκεψις τοῦ Μουσείου μὲ τὴν ὀδηγία τοῦ ἀρχαιολόγου κ. Στεφ. Κουμανοῦδη.

—Στίς Πλαταιάς (Κόκλα) ὁ στρατηγὸς κ. Μιλ. Παπακωνσταντίνου ἐξιστόρησε τὰ τῆς ἱστορικῆς μάχης. Ἐπίσης στὸ γεῦμα μίλησεν σχετικὰ οἱ κ. Ἰωσήφ Παπαδόπουλος Πρόεδρος τῆς Ε.Φ.Ε., Εὐάγγελος Ζαμάνος καί Δ. Παπαδημόσιος. Τίς ὀμιλίαις παρηκολούθησαν οἱ κάτοικοι, τὰ παιδιά τοῦ σχολείου καί ὁ πρόεδρος τῆς Κοινότητος κ. Μακρῆς. Ἡ πεζοπορικὴ ὁμάδα ἐπεσκέφθηκε τὸ μοναστήρι τῆς Ἁγίας Τριάδας.

—Τὴν Καθαρὰ Δευτέρα πραγματοποιήθηκε ἡ ἐκδρομὴ τῶν Θηβῶν καί ἐκεῖ οἱ ἐκδρομεῖς μετὰ τὴ δεξιῶση ἀπὸ τὸν Δήμαρχον Θηβῶν κ. Ἀγγελίδην, ὅπου μίλησεν οἱ κ. Ι. Παπαδόπουλος καί Ν. Πουλιόπουλος, παρηκολούθησαν τὸν «Βλάχικο Γάμον», ὠραῖο καί ἀρχαιότατο ἔθιμον τῶν Θηβῶν. Ἡ πεζοπορικὴ ὁμάδα πέρασε τὸ πρωῖνὸν στὸ γραφικὸν ἔξοχικὸν «Μοσχόπῳδι».

—Στίς ἐκδρομὰς τῆς Ἑλευσίνας καί τῶν Θηβῶν πῆρε ἐνεργὸν μέρος μὲ ἑλληνικοὺς χοροὺς καί δημοτικὰ τραγούδια ἡ «Λέσχη Ἐργαζομένου Κοριτσιοῦ» ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς κ. Ἀλεξάνδρας Ἀρβανίτη.

—Στίς 27 Ἰανουαρίου ἓνα ἐκλεκτὸ μέλος τῆς φυσιολατρικῆς οἰκογενείας, ὁ δικηγόρος Μιχαὴλ Πάϊκος μᾶς ἄφησε χρόνους, ἡ «Ε.Φ.Ε.» τῆς ὁποίας ὁ ἐκλιπὼν ἐχρημάτισε Γεν. Γραμματεὺς ἐπιφυλάσσεται ἐν καιρῷ νὰ τιμῆσιν τὴν μνήμη του.

ΕΥΘΥΚΛΗΣ ὁ ΑΙΞΩΝΕΥΣ

ΕΚΔΡΟΜΙΚΟΣ ΣΥΝΕΚΔΗΜΟΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΕΚΔΡΟΜΩΝ ΤΗΣ «ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗΣ ΦΥΣΙΟΛΑΤΡΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ»
(Ε. Φ. Ε.) — ΑΙΞΩΝΗΣ, ΤΩΝ ΜΗΝΩΝ ΜΑΡΤΙΟΥ ΚΑΙ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1955

Ἀριθ. 351

ΣΗΚΑΛΙΑ ΩΡΩΠΟΥ — ΣΥΚΑΜΙΝΟΝ

Κυριακή 13 Μαρτίου 1955. Ἀναχώρησις ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας τὴν 8.30' π.μ. δι' Ὠρωπόν. Μετὰ μικρὰν στάθμευσιν εἰς Σκάλαν Ὠρωποῦ μετάβασις εἰς τὸ χωρίον Συκάμινον ὅπου θὰ ὁμιλήσῃ ὁ ἀρχιτέκτων κ. Ι. Καψαμπέλης με θέμα «Τὰ Μεσαιωνικὰ Μνημεῖα Ὠρωποῦ καὶ Συκαμίνου». Γεῦμα. Ἡ πεζοπορικὴ ὁμὰς θὰ ἐπισκεφθῇ τὴν Μονὴν Σγουρῶν ἀπέχουσαν περὶ τὰ 30 λεπτά. Τρόφιμα ἀπαραίτητα. Ἐπιστροφὴ εἰς Ἀθήνας τὴν 8.30' μ.μ.

Ἀρχηγός: ὁ κ. Γ. Σταμπολῆς

Ἀριθ. 352

ΧΑΛΚΙΣ

Κυριακή 27 Μαρτίου 1955. Ἀναχώρησις τὴν 7.45' π.μ. ἀπὸ τὸν Σταθμὸν Λαρίσης διὰ Χαλκίδα. Ἐκεῖ θὰ ὁμιλήσῃ ὁ ἀρχαιολόγος κ. Ἄνδ. Παπαγιαννόπουλος—Παλαιὸς με θέμα: «Τὸ Χαλκιδικὸν Ἀλφάβητον, ἀπὸ τὸ ὁποῖον προῆλθε τὸ Λατινικόν». Ἐπίσκεψις τοῦ Μουσείου Χαλκίδος ὑπὸ τὴν ὀδηγίαν τοῦ Ἐφόρου Ἀρχαιοτήτων κ.Ι. Θρεψιάδη. Ἀναχώρησις ἐκ Χαλκίδος τὴν 6.30' μ.μ.

Ἀρχηγός: ὁ κ. Μᾶνιος Ἀντωνίου

Ἀριθ. 353

ΡΑΜΝΟΥΣ

Κυριακή 10 Ἀπριλίου 1955. Ἀναχώρησις ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας τὴν 8. π.μ. διὰ Ραμνοῦντα. Μικρὴ στάθμευσις εἰς Νέαν Μάκρην. Ἐπίσκεψις τοῦ ἀρχαίου Δήμου Ραμνοῦντος με ὁμιλίαν τοῦ κ. Δημ. Παπαδήμου διὰ τὸν ἀρχαῖον Ναὸν τῆς Νεμέσεως καὶ τὴν ἱστορίαν τῆς Ραμνοῦντος. Γεῦμα εἰς παραλίαν Ἀγ. Παντελεήμονος καὶ πιθανὴ ἐπίσκεψις εἰς Τύμβον καὶ Ξυλοκέριζαν (Μονήν). Ἐπιστροφὴ εἰς Ἀθήνας τὴν 8.30' μ.μ.

Ἀρχηγός: ὁ Ἐφορος τῆς Ε.Φ.Ε. κ. Ἀθ. Κόλλιας

Ἀριθ. 354

ΠΑΣΧΑ

15—18 Ἀπριλίου 1955. Διὰ τὴν ἐκδρομὴν τοῦ Πάσχα θὰ κυκλοφορήσῃ ἰδιαιτέρως πρόγραμμα.

Ἀριθ. 355

ΑΡΑΧΩΒΑ—ΛΕΒΑΔΕΙΑ

Σάββατον 23—Κυριακὴ 24 Ἀπριλίου 1955. Ἀναχώρησις ἀπὸ τὰ γραφεῖα μας τὴν 7.30 π.μ. δι' Ἀράχωβαν, ὅπου γίνεται τ' ὄνομαστὸ πανηγῦρι τοῦ Ἁγίου Γεωργίου. Τὸ βράδυ μετάβασις εἰς Λεβάδειαν καὶ διανυκτέρευσις. Οἱ ἐκδρομεῖς θὰ παρακολουθήσουν, τὴν Κυριακὴν τὸ πρωῖ, τὴν λειτουργίαν τῆς Ἁγίας Σοφίας ἀπὸ τὸ γραφικώτατον Κάστρον. Ἐπιστροφὴ εἰς Ἀθήνας τὴν ἑσπέραν τῆς Κυριακῆς.

Ἀρχηγός: ὁ κ. Ἀθ. Τομαράς

Ἀριθ. 356

ΑΝΘΕΣΤΗΡΙΑ

Κυριακὴ 1 Μαΐου 1955. Ἀνθестήρια—Κατ' ἀγροὺς Διονύσια. Ἡ γραμμὴ τῆς διαδρομῆς θὰ ἀνακωινωθῇ μόνον κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐκκινήσεως ἀπὸ τὸν ἀρχηγόν.

Ἀρχηγός: ὁ κ. Δημ. Παπαδήμος

ΟΔΗΓΙΑΙ: Δηλώσεις συμμετοχῆς τὸ ἀργότερον τὸ βράδυ ἐκάστης Παρασκευῆς με *πρόκαταβολὴν* τῶν ἐξόδων.—Παρακαλοῦνται τὰ μέλη ὅπως προσέρχωνται εἰς τὸν τόπον τῆς συγκεντρώσεως ἕνα τέταρτον πρὶν ἀπὸ τὴν ὀρισθεῖσαν ὥραν ἀναχωρήσεως.—Διὰ τὸ ἀντίτιμον τοῦ εἰσιτηρίου τῶν ὡς ἄνω ἐκδρομῶν καὶ διὰ κάθε ἄλλην πληροφορίαν ἀπευθύνεσθε εἰς τὰ γραφεῖα τῆς Ε.Φ.Ε.—Αἰξωνῆς, ὁδὸς Νίκης 20—τηλ. 24.106.